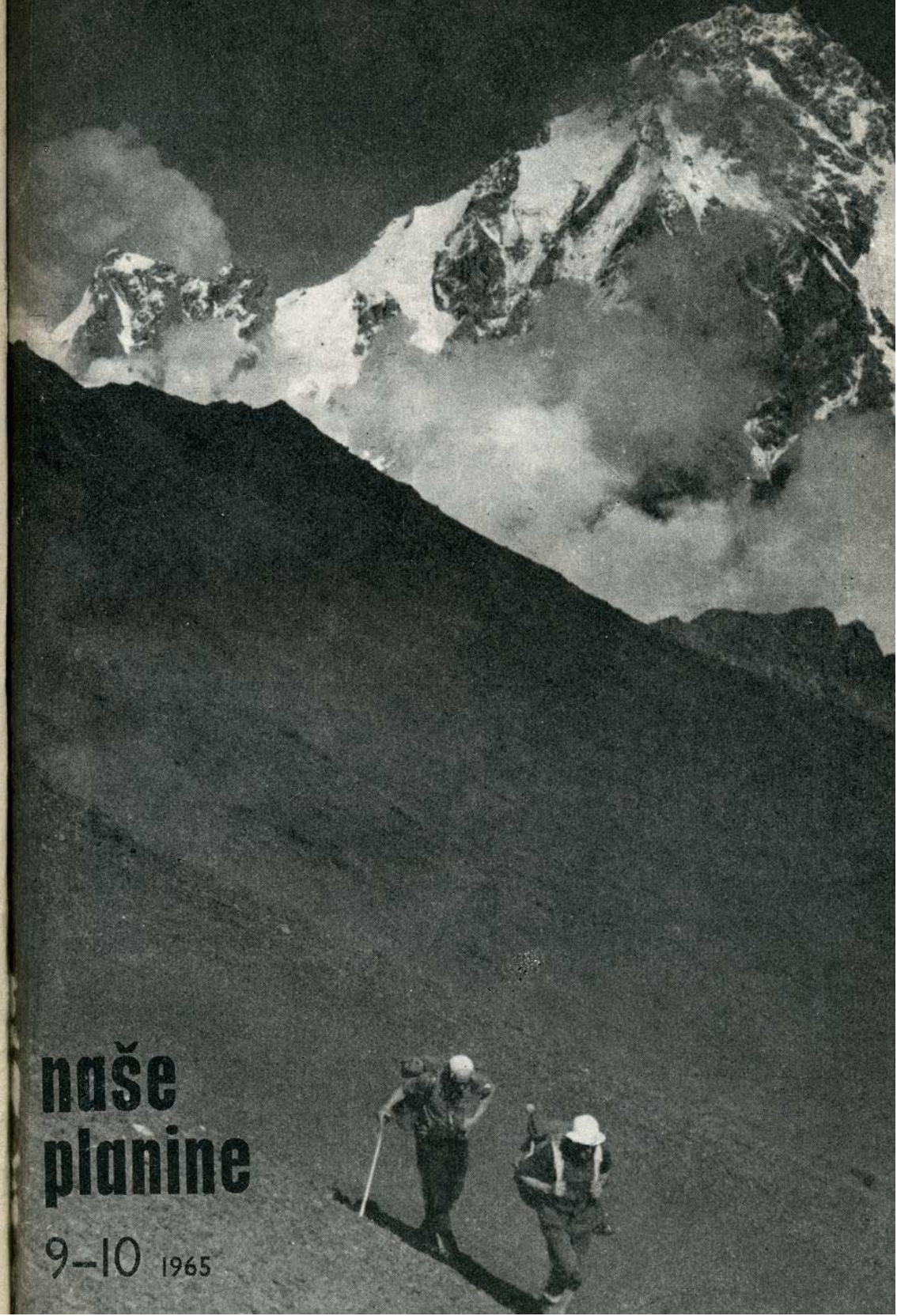

naše planine

9-10 1965

»The Mountains«
Review of the Alpine Association of Croatia
»Nos Montagnes«
Revue de la Fédération Alpine Croate
»Le nostre Montagne«
Rivista della Federazione Alpina Croata
»Unsere Berge«
Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

Izdavač: Planinarski savez Hrvatske
Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5 II.
Redakcioni odbor: ing. Lota Arh, prof.
dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević i
prof. dr Mihajlo Pražić
Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb,
Gajeva 2a, telefon 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 1000 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 200 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske, Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 3071-8-231. Tisak: Radionice Grafičkog školskog centra Zagreb.

GOD. XVII RUJAN—LISTOPAD 1965 BROJ 9—10
SADRŽAJ

Dr Ž. Poljak: Planinari za volanom — da ili ne?	193
R. Čepelak: Barićeva pećina	199
Put na vrh Skandinavije	203
Z. Smerke: III jugoslavenska ekspedicija na Kavkaz	207
Z. Smerke: Kavkaz	209
Z. Smerke: Sovjetski alpinizam	214
B. Veljković: »Čudna« planina	220
Z. Godler: Ljudi i planina	225
T. Mihelič: Tri dana u stijeni Petit Drua	227
Vijesti	235
Iz literature	231
P. J.: 11. studenoga 1964.	234

Slika na naslovnoj strani: Na siparima pod vrhom Kelj-Baši. U pozadini desno Dih-Tau (5204 m) i lijevo Missès-Tau (4427 m) — Kavkaz. Foto: Z. Smerke

Dr ŽELJKO POLJAK

Planinari za volanom — da ili ne?

Nikad ne ću zaboraviti svoj prvi uspon na Učku, premda je otada prošlo blizu dva decenija. Bio je to vrlo naporni izlet u okviru jednog vikenda: cijelu noć vlakom do Rijeke, zatim brodom do Opatije i onda uspon pješice do 0 na 1400 metara. Istoga popodneva čitav taj put ponovno, naravno, u obratnom smjeru. U ponedjeljak ujutro svi učesnici izleta bili su već na svojim redovnim dužnostima.

Nezaboravni doživljaj na tom izletu bio je uspon iz Opatije prema vrhu. Svakim korakom otvarali su se novi pogledi i širila panorama, a vegetacijski pojasi redali su se jedan za drugim, jedan zanimljiviji od drugoga. Tri godišnje dobe proživjeli smo u nepuna četiri sata: ljeto, proljeće i zimu; u šumi pod vrhom bilo je još uvijek dosta snijega. I konačno, onaj velebni vidik s vrha Učke, bez sumnje najljepši planinarski vidik u Jugoslaviji. Osjetili smo pravu tugu kad je došlo vrijeme povratku i kada je trebalo napustiti planinu.

Vidik s vrha Učke jednostavno smo shvatili kao nagradu za sve napore pretrpljene na usponu, kao logičnu kulminaciju u nizu estetskih doživljaja. Pogled s vrha služio je u neku ruku kao rekapitulacija, koja je omogućila da sistematiziramo čitavo bogatstvo doživljavanja tog lipanjskog dana. Naša predodžba o Učki nastala je kao sinteza čitavog niza duboko i naporno proživljenih detalja i ostala je neizbrisiva.

Mnogo godina kasnije ponovno sam se našao na Učki. U to vrijeme bila je već probijena cesta do njenog tjemena i ovamo, na Vojak, dovezao sam se automobilom u društvu jednog planinarskog druga, koji je već dugo vremena čekao priliku da vlastitim očima provjeri moja pričanja o ljepoti te planine. I što se desilo! Moj znanac je zaista bio očaran vidikom. Iskreno je priznao da nije očekivao nešto tako lijepoga, ali sam osjetio da on Učku promatra posve drugim očima, da je ne proživljava s puninom osjećaja — za njega je Učka ostala nepoznata planina i čitav doživljaj Učke kod njega se sveo na jedan jedini pogled. Premda očaran vidikom, Učka mu nije otkrila ni jednu svoju tajnu i on ju je za nekoliko dana zaboravio.

Ali da bi stvar bila čudnija, za razliku od mog znanca koji je s izletom bio veoma zadovoljan, ja sam bio nezadovoljan, osjećao sam razočaranje i tugu. Zar je to ona Učka kojoj sam se toliko godina želio vratiti? Zašto mi ponovno nije pružila isto onakvo zadovoljstvo i užitek, kojeg sam se toliko godina s nostalgijom prisjećao? Učka mi se ovaj puta činila nekako tuđa, nepoznata i ja sam ostao posve hladan na mjestu koje mi je jednom davno pružilo kulminaciju životne radosti. I onda sam shvatio: ovaj puta nisam zaslužio da uživam na vrhu jer sam Učki vidik jednostavno oteo, nisam se saživio s planinom i vidik nije bio kao nekada kulminacija u normalnom toku događaja nego tek fragment istrgnut iz jedne harmonične cjeline. Zato sam na vrhu stajao ko stranac, bez razumijevanja, kao netko kome pokazu kratki isječak iz jedne filmske predstave. Moj drug nije mogao shvatiti to razočaranje. On je Učku vidio prvi puta, a meni se upravo silom nametalo upoređenje između prvog i drugog pohoda, jednog prepunog ljepote i drugog, praznog i siromašnog.

— O —

Dugo vremena poslije mučilo me pitanje, zbog čega planinar ne može doživjeti planinu puninom osjećaja i dubinom svijesti na laki i brzi način koji mu omogućava razvitak prometnih sredstava. Nije li mnogi od nas doživio slična osjećanja nakon izgradnje žičare na omiljelu planinu (Sljeme, Trebević, Šar-planinu itd.). Odgovor mi se jednog dana iznenada i upravo silovito probio do površine svijesti. Bilo je to na visini od preko 3000 metara, u zraku, iznad skupine Durmitora i Maglića. Promatrao sam ih odozgo kroz prozor aviona i vidio daleko bolje nego ikada i sa bilo kojeg vrha te planinske skupine. Vidio sam i prepoznao svaki pojedini detalj, kanjone, jezera, stijene. Istovremeno sam se čudio zašto ostajem posve bezosjećajan gledajući svu tu ljepotu odjednom, premda sam nekad trnuo od užitka i dragosti i pred pojedinim sitnim detaljima, kao što je lopoč na jezeru, snježanik pod stijenom ili kakvo osamljeno suho stablo na vjetrometini. Osjetio sam neodoljivu želju da se spustim na zemlju, da se opet nađem u okrilju tih divnih planina i da opet postanem kao nekada dio njihove prirode. Shvatio sam posve jasno da čovjek može uživati u prirodi jedino ako joj se posve približi, ako se saživi s njome i postane njezin sastavni dio. Treba je doživjeti sa svim svojim osjetilima, u svim njenim detaljima, počevši od okomite prijeteće stijene, pa do sakritog cvjetića pored planinske staze. Promatrati prirodu sa strane, iz aviona, iz automobila, pa i sa vrha na koji smo stigli mimo same prirode, može pružiti tek zrnce od onoga bogatstva, koje se krije u njenim njedrima. Ova doživljavanja potakla su me na razmišljanje i traženje ispravnog stava prema motorizaciji u planinarstvu i tako je nastala tema kojoj sam dao naslov: planinari za volanom — da ili ne?

— O —

U blagovaonici planinarskog doma na Zavižanu u Velebitu, na visini od 1580 metara, našle su se jednog dana zajedno dvije grupice planinara, koje su očito pripadale raznim generacijama. Prvo je stiglo društvo čije bi članove po vanjskim obilježjima mogli svrstati u kate-

goriju penzionera. Oni su stigli u dom pješice s teškim naprtnjačama na leđima. Malo zatim stiglo je i drugo društvo koje se sastojalo uglavnom od osoba nešto mlađih godišta. Po izgledu bi ih mogli ocijeniti kao vrlo poslovne gradske ljude. Oni su stigli automobilom. Pri likom njihovog ulaska u blagovaonicu pala je poluglasna primjedba starijih osoba:

»No, i to su mi planinari, koji u planinu dolaze automobilom.«

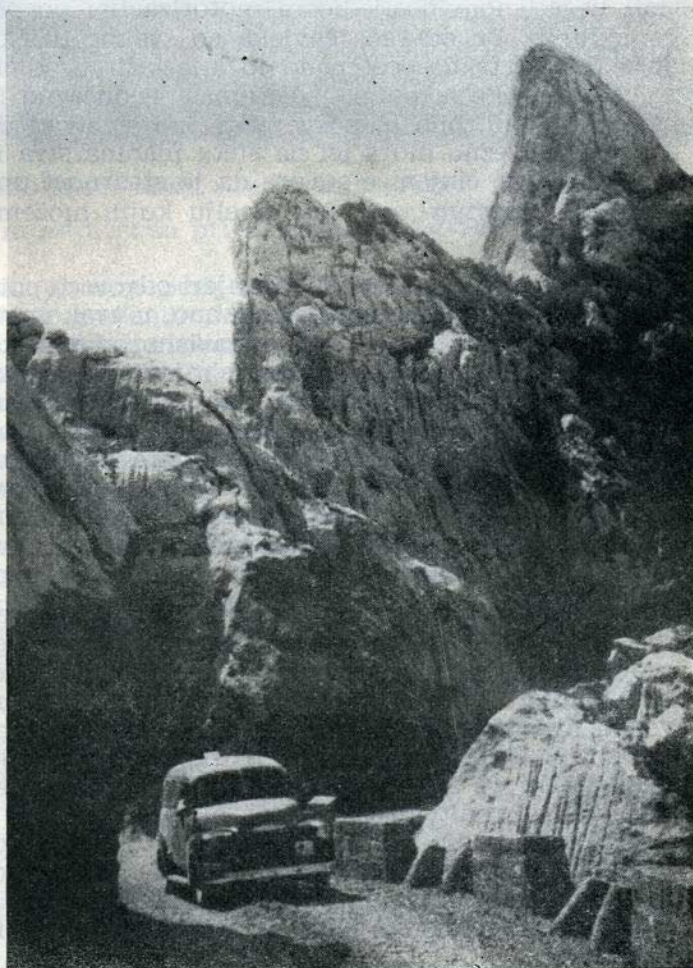
Došljaci naravno nisu htjeli ostati dužni odgovora, pa su odbrusili:

»Tko će pametan dolaziti ovamo pješice, ako se može automobilom!?«

No kao što je to već svojstveno planinarima, čas zatim nastala je srdačna atmosfera i obje grupe stopile su se u jedno društvo za zajedničkim stolom podijelivši jestivi sadržaj svoje prtljage.

Nas ovdje ne zanima više što je dalje bilo s tim društvom planinara, nego samo odgovor na pitanje, tko je od njih imao pravo.

Nema sumnje da među današnjim planinarima o tome pitanju postoje razni nazori, koji su katkada i posve suprotni. Postoji na primjer ekstremno mišljenje da treba osuditi i spriječiti svaki pokušaj prodora civilizacije i motorizacije u planinu, bile to žičare, ceste, automobili ili u budućnosti helikopteri. Planinarski domovi trebaju biti nedohvatni krakovima civilizacije, a u planinu treba ići vlastitim nogama, pa makar znoj potocima tekao niz leđa. Nasuprot takvim čistuncima i

Dužinska cesta u Srednjem Velebitu omogućava pristup usred Dabarskih kukova.

Foto: Dr Ž. Poljak

puritancima stoji drugi ekstrem, koji si na svakom ljepšem vrhu zamišlja žičaru i planinarski dom sa suvremenim komforom, a planine isprešijecane cestovnom mrežom. Možda i nije tako teško pogoditi da rješenje treba tražiti negdje u sredini, tj. da planinu treba maksimalno sačuvati u iskonskom prirodnom obliku, ali da je istovremeno treba što više približiti ljudima. Teško je samo možda pogoditi pravu mjeru kod provođenja tih principa u djelo.

O

Motorizaciju i automatizaciju mi planinari treba da prihvatimo kao neminovnost sa svim svojim lošim i dobrim stranama. Pitanje, da li su ove tekovine suvremene civilizacije nužno zlo, koje čovjeka zarobljava i odvraća ga od zdravog i prirodnog načina života ili je to blagodat koja čovjeku donosi oslobođenje od ropskog i fizičkog rada, ta pitanja prepustimo sociolozima i psiholozima. S planinarskog gledišta, koje se ujedno podudara i s ciljevima aktivne rekreacije, možemo smatrati negativnom posljedicom motorizacije: pogodovanje pretjeranom komoditetu. On odvraća čovjeka od svakog fizičkog napora, mami ga da se drži ceste, da postepeno počinje zazirati od čiste prirode i da tako za volju fizičke lagodnosti osiromašuje duševno i estetsko doživljavanje. Međutim, bilo bi posve pogrešno smatrati da razvitak prometne tehnike obavezno mora ići na štetu planinarstva i zaštite prirode. Naprotiv, mnoge činjenice govore da je stvarnost upravo suprotna. Evo nekoliko osnovnih misli na temelju kojih možemo potkrijepiti takvu tvrdnju.

1. Motorno vozilo u velikoj mjeri odgovara potrebama i željama suvremenog planinara: brzo je, udobno, u svakom trenutku spremno da se pokorava zahtjevu vozača, nezavisno od bilo kakvih voznih redova, dopušta zaustavljanje na svakom mjestu i omogućava pristup mjestima koja su nedostupna ostalim saobraćajnim sredstvima. Zato razvitak motorizacije i socijalizacija automobila donosi prekretnicu u planinarstvu mijenjajući njegovu fizionomiju ali i dajući mu novi zamah i šire područje djelovanja. Sve više gradskog stanovništva ima mogućnosti i potrebu da vikend provede u okrilju prirode i mnogi evropski gradovi u dane tjednog odmora ostaju gotovo pusti. Takve tendencije očigledno postaju sve vidljivije i u našim industrijskim centrima.

2. Otkako je nezgrapni automobil nalik na starinske grofovske karuce ušao u 20. vijek, on se u brzom tempu mijenjao, proletarizirao svoju cijenu, usput razvio čitav niz industrija i čitavom turizmu dao nov kvalitet i specifični pečat. Gledajući u širim razmjerima, motorno vozilo nije više kao nekad luksus niti nedostižan san, ono je postalo potreba širokih slojeva i kako troškovi proizvodnje stalno padaju, tako rastu šanse sve šireg kruga potrošača da nabave kola. Dok je 1900. godine trebalo raditi 10.000 sati da bi se zaradilo za kupovinu prosječnog automobila, godine 1935. trebalo je oko 5.000 radnih sati, a danas ga prosječni evropski građanin može nabaviti zaradom od 2.000 sati. Nakon drastičnog ukidanja povlastica planinarima na željeznici i autobusima nije potrebno naročito dokazivati da je automobil po cijeni prije-

Automobilom u prirodu — često jedina mogućnost za seniore Foto: Đ. Brežan

voza izbio na prvo mjesto među prijevoznim sredstvima za planinarske izlete.

3. U većini naših planina posljednjih godina je stvorena čitava mreža planinskih cesta građenih prvenstveno za šumarske potrebe. Mnoge nekoč teško pristupačne planine dinarskog sistema postale su na taj način dostupne širokim slojevima planinara. Naprimjer, na Ličku Plješivicu, ranije izvan dohvata planinarskih ambicija radi neprohodnih gustih šuma, danas se penju ceste sa svih strana: iz Bihaća, Loskuna, Donjeg Lapca, Udbine, Gorice kod Korenice i Kapele kod Prijeboja. Posljednja seže dapače na sam vrh Gole Plješivice. Naravno, mi sa zabrinutošću pratimo posljedice izgradnje planinskih cesta, jer im je prvenstvena namjena eksploatacija šumskih bogatstava. Istina, je, nitko ne može osporiti da šume treba iskorištavati, jer, kako šumari kažu »šuma ne postoji radi šume«, to jest ona nije sama sebi svrha, ali nažalost, baš mi planinari smo svjedoci da se eksploatacija šume često podudara s njezinim uništavanjem.

4. Zahvaljujući motorizaciji i mreži saobraćajnica koje su zahvatile planinska područja, gradskom stanovništvu danas je omogućen tako brz prilaz planinama, o kakvom predratni planinari nisu mogli ni sanjati. To drugim riječima znači, da je skraćivanjem trajanja prevoza danas omogućen daleko duži boravak u planini nego ranije. Ta okolnost dobiva na važnosti svakim danom sve više, usporedno s takvim privrednim razvitkom, koji »vrijeme« tretira kao ekonomski faktor od prvorazredne važnosti.

5. Motoriziranim planinarima postale su danas dostupne i one planine koje to ranije nisu bile radi nedostatka skloništa. Motorizirani

planinar ne treba mjeriti svaki gram prtljage kao pješak koji sve nosi na vlastitim leđima. Vozilom će bez ikakvih teškoća dopremiti u planinu kompletnu opremu za kampiranje i tako postati posve neovisan o postojanju planinarskih domova. Drugim riječima, prevozno sredstvo može dobrim dijelom nadomjestiti pogodnosti koje pružaju planinarski objekti. Uzgred ćemo spomenuti da će motorizacija vršiti znatni utjecaj na lokaciju i tip budućih planinarskih objekata. Ekonomski uvjeti primorat će planinare da veće objekte u pravilu lociraju na mjestima pristupačnim motornim vozilima, dakle širokim slojevima građanstva. Dakako, takvi objekti neće više biti građeni kao dosada poput orlovih gnijezda u stijeni nekog golog vrha, nego na podnožju planine, u nekoj lijepoj dolini sa dovoljno mjesta za parkiranje, kampiranje, u blizini slobodnih površina za razne rekreativne sportske aktivnosti i skijanje. Na vrhovima bit će mjesto samo za bivake ili skromnija skloništa, jer zaštita planinske prirode treba da bude jedan od osnovnih ciljeva planinara. Planinarski dom budućnosti neće biti cilj izleta nego baza za uspon u netaknutu prirodu. Inzistirati na velikim objektima u planinskim visinama znači u biti posve se izjednačiti s onima koji nastoje žičarama oskvrnuti planinarima najmilije vrhove.

O

Iz svega što smo iznijeli možemo stvoriti zaključak da prometna tehnika planinu približava čovjeku i radi toga svakim danom zauzima sve važnije mjesto u suvremenom planinarstvu. Ona stvara uvjete da se krug planinara može proširiti do upravo nevidenih razmjera. Dok je nekad planina bila dostupna samo ograničenom broju izabраних pojedinaца, sada zahvaljujući napretku tehnike nastupa nova era, kojoj su glavne značajke masovnost i pokretnost. Nesumnjivo je da u takvim uvjetima planinarstvo privremeno gubi na kvaliteti jer granica između planinarstva i turizma postaje sve manje jasna. Ali ako uzmemo u obzir snažno izraženu tendenciju suvremenog masovnog turizma, tendenciju bijega iz klasičnih turističkih mjesta u slobodnu prirodu, ovo približavanje planinarstva i turizma nećemo ocijeniti kao negativnu pojavu.

Zaslugom motorizacije planinska priroda se toliko približava gradskom stanovništvu, da će planinarstvo neusporedivo dobiti na kvantiteti, a ona je jedini sigurni izvor novih kadrova i baza za dostignuća u kvalitativnom smislu.

Dakle, na pitanje — da ili ne automobilom u planinu — treba odgovoriti: da, ali samo do izvjesne granice. Kao što planinarski dom nije cilj i svrha planinarskog pohoda, tako niti vožnja motornim vozilom ne smije postati sama sebi svrhom, nego se po vrijednosti svoje funkcije treba posve izjednačiti s planinarskim domom. Bilo bi nerazumno svijesno se lišiti tako korisnog putnog pomagala, ali ono ne smije zarobiti čuvstva i misao planinara, nego mu treba poslužiti samo kao moćno sredstvo za približavanje planini.

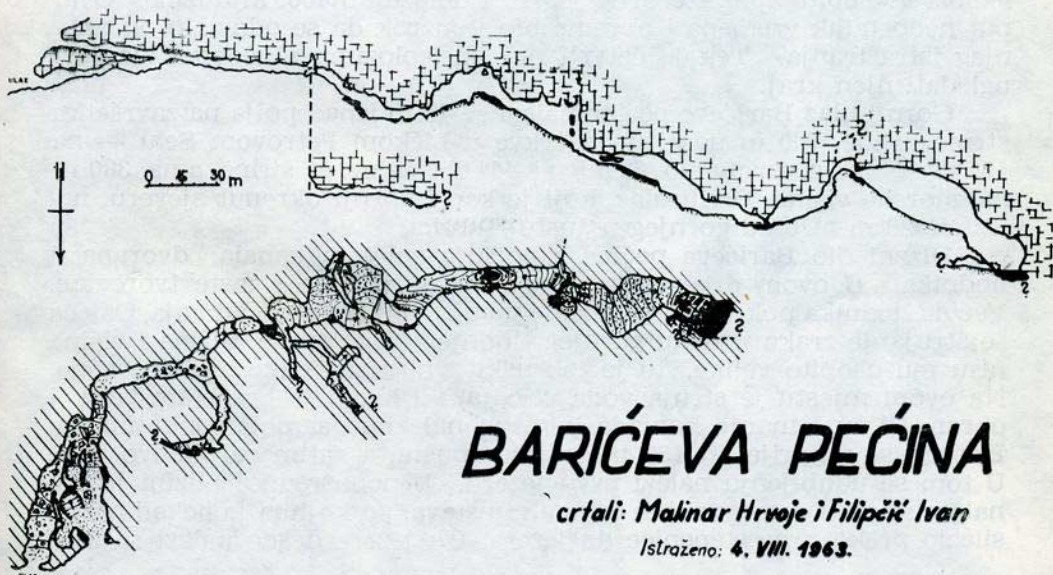
Planinarske organizacije u tom pogledu imaju važnu odgojnu ulogu. Njihov je zadatak da pravilno usmjeravaju razvitak planinarstva u uvjetima sve naglijeg napretka civilizacije, a posebno napretka prometne tehnike.

RADOVAN CEPELAK, Zagreb,
Speleološki odsjek PDS »Velebit«

Barićeva pećina

Nalazimo se u Ličkom Petrovom selu. Sjedimo pod krošnjatim kestenima u neposrednoj blizini lijepe, kamenom zidane česme. Preko puta u malom parku nalazi se spomenik palim borcima ovoga kraja. Podnožje spomenika sastoji se od nekoliko većih i manjih nepravilnih bazenčića iz kojih se iz jednog u drugi žuboreći prelijeva voda, što djeluje neobično u tom kraju. Izademo li izvan sela naći ćemo se u ljutom kršu naše Like: nigdje ni kapi vode! Ne bi ni ova mala fontana postojala da nema vodovoda, koji je izgrađen pred više od jednog stoljeća.

Jugoistočno od samog mjesta, na strmoj padini obronaka Ličke Plješivice, nalazi se Barićeva pećina. Ima dva ulaza: gornji i donji. Zanimljiva je po tome što u proljeće i u jesen, kada u ovom kraju padaju velike količine oborina, iz donjeg ulaza izlaze velike količine vode. Neki puta i cijelo Vaganačko polje bude pod vodom. Nastupom ljeta nestaje vode, tako da cijeli kraj zahvati suša. To se događalo iz godine u godinu stoljećima te je narod — dok nije bilo vodovoda — ljeti mnogo patio od žeđi.

Opisujući Baričevu pećinu prof. Dragutin Franić u svojoj knjizi »Plitvička Jezera« 1910. godine osvrnuo se i na problem nestašice vode u ovom kraju:

»Baričeva pećina u Petrovu selu Ličkom na obronku sjeverozapadne strane brijega »Deriguza« ima 2 zjala: donje i gornje (oko 20 i 40 m iznad podnožja). Donjim zjalom dolazi se do »jezera« (6 m dugo, 2 m široko, 1 m duboko). Na to se je »jezero« išlo s teškom mukom i s bakljama po vodu, dok nije bilo tamo vodovoda (do god. 1831.), jer je narod trpio s oskudice vode. Za velike bi se suše to »jezero« pregrabilo i presušilo, te se je dolazilo dalje do kamenice 4 m duge, 2 m široke, a 1/2 m duboke, u kojoj se također voda nalazi. Iza te kamenice dolazilo se je opet do »Crnoga jezera«, kojemu se kraj ne zna.

Neki vele, da ta voda dolazi od Plitvičkih jezera. Kad jezera izađu, onda i ta Pećina izađe i sve polje zalije, ali se u toj vodi nije nikakva riba opazila, dok u Plitvičkim jezerima ima dosta ribe. Kad voda udari, valja i kotrlja i veliko kamenje te se čuje šum slapova 4 km daleko«.

Tako opisuje prof. Franić. Međutim nije dovoljno istakao koliko je to bio mukotrpan posao ići po vodu u pećinu. Kretanje Baričevom pećinom predstavlja problem i za bolje opremljene speleologe, tako da je pravo čudo kako je narod mogao doprijeti do vode u špilji sa svojim primitivnim sredstvima. Strmi kanali, glinene skliske kosine, velike dvorane koje je nemoguće bakljom osvijetliti, a uz to dug put do jezera, pogotovo do Crnoga —to su bile velike prepreke, koje je čovjek trebao svladati u potrazi za vodom.

Speleolozi su Baričevu pećinu savladali tek u četvrtom pokušaju. Prvi su je istraživali speleolozi Planinarskog društva »Željezničar«; došli su do Crnog jezera, jer se dalje nije moglo ići zbog visokog vodostaja. Zatim su pokušali speleolozi SO »Velebita«, ali zbog nedovoljne opreme nisu uspjeli ugledati ni Crno jezero. U trećem pokušaju speleolozi »Velebita« prelaze Crno jezero i dolaze do 400. m dužine. Ovaj put nedostatak vremena i opreme bio je uzrok da se odustalo od daljnjeg istraživanja. Tek je četvrti put speleolozima »Velebita« uspjelo ugledati njen kraj.

Gornji ulaz Baričeve pećine nalazi se 40 m iznad polja na završetku strme livade, 700 m udaljen od crkve u Ličkom Petrovom Selu — na 15° 43' 4" ist. g. dužine po Griniču i 44° 6' 9" sjev. g. širine, a na 380 m nadmorske visine. Donji ulaz, koji je kao i gornji okrenut sjeveru, nalazi se 20 m niže od gornjeg u gustom šumici.

Ulazni dio Baričeve pećine započinje splotom kanala, dvorana i hodnika. U ovom dijelu nalaze se neke skromnije sigaste tvorevine. Većina hodnika pokrivena je većim i manjim blokovima kamenja. Osjeća se strujanje zraka između gornjeg i donjeg ulaza špilje. Širina i visina nisu mu osobito velike, to je tek uski prolaz za velike količine vode. Na ovom mjestu je struja vode vrlo jaka i kanal je bez blata, čist i opran. Glinu i manje komade kamena nalazimo samo u pukotinama. Hodnik se najprije do 150 m duljine spušta, a zatim se ponovo diže. U tom se udubljenju nalazi prvo jezero. U neposrednoj blizini jezera nalaze se truli ostaci velikih drvenih ljestava, po kojima je nekad narod silazio preko prve stepenice do jezera. Iza jezera desno nalazi se uski

otvor koji vodi u manji splet kanala. Međutim, glavni hodnik se poslije jezera naglo širi do skoro 10 m širine i 10 m visine. Na 200 m od ulaza kanal se spušta prilično strmom zasiganom kosinom. Radi nekoliko velikih skretanja u lijevo pod velikim kutem špilja ovdje poprima oblik spirale. Hodnici su tu većih dimenzija, za vrijeme visokog vodostaja strujanje vode je malo, gotovo nikakvo, te se tu talože velike količine spiljske ilovače. Sigaste tvorevine su blatne i neugledne iako su velike gotovo do 10 metara. Hodnik se nastavlja spuštanjem sve do 300 m, nakon čega dobiva horizontalno obilježje. Hodnik je i dalje prostran. Ovdje je struja vode još uvijek mala i zato se tu akumuliraju veće količine pjeskovite gline. U najnižem dijelu toga hodnika smjestilo se Crno jezero (na 70 m dubine i 340 m od ulaza). Stijene spilje su ovdje tamne, gotovo crne, pa je i površina vode crna zbog čega je i dobilo ime »Crno jezero«. Za vrijeme suše malenih je dimenzija, dok je za vlažnih godina prilično visoko te stvara sifon. To se lako može ustanoviti po bijelim, žutim i narandžastim linijama, koje se ističu na crnim stijenama pokazujući vodostaj u spilji.

Iza jezera nalazi se veća dvorana pokrita velikim nanosima spiljske ilovače, koja je izbrazdana udarcima vode nakapnice, te liči na tipične krške škrape. Dvorana završava jednim dimnjakom visokim 10 m, koji ulazi u jednu dvoranu sa neravnim tlom. To je 400 m od ulaza.

Speleolozi prelaze prečanjem stijene prvo jezero u Barićevoj pećini

Foto: B.Puharić

Nakon malog suženja hodnika dolazi se u novu dvoranu velikih dimenzija: širine 25 m, visine 20 m, a duljine 45 m. Tlo, nagnuto pod kutem od 40°, pokriveno je skliskom ilovačom. To je ujedno najveća dvorana Barićeve pećine.

Tlo se ovdje spušta priličnom strminom, a sastoji se od velikih kamenih gromada, između kojih se nalazi nanešena ilovača. Dolazi se do površine sifonskog jezera dimenzija 10 x 20 metara, u kojem se nalazi neprozirna, zelena voda. Desno se nalazi jedna manja dvorana. Kroz nju protječe potočić, koji izvire iz jedne uske pukotine, a utječe u jezero. Razina jezera nalazi se na 102 m dubine od ulaza. Dužina glavnog kanala iznosi 500 metara.

Osim glavnog kanala postoje i drugi sporedni veći ili manji odvojci, dimnjaci, ponori i pukotine, što svjedoči da je spilja nastala u tektonski jako poremećenom terenu. Ukupna dužina svih kanala iznosi 800 m.

Kod Barićeve pećine treba riješiti pitanje: odakle dolazi podzemna voda? Mještani vjeruju da ovako velike količine vode dolaze iz Plitvičkih jezera. Smjer spilje se doduše pruža u tom smjeru, ali udaljenost od 8 kilometara zračne linije i suviše je velika.

U potrazi za boljim rješenjem ovog problema, poslije istraživanja spilje, otišli smo u selo Prijeboj, koje se nalazi jugozapadno od Ličkog Petrovog Sela, udaljeno otprilike 4 kilometra. Tu odmah upada u oči da se Prijeboj kao i njegova uža okolica nalazi između većih brda: s istočne strane je Lička Plješivica, dok se na zapadu nalaze obronci Male Kapele. Sjeverno od Prijeboja nalazi se planina Medvjedak. Za vrijeme jakih kiša ovo područje postaje veliki sabirni centar oborinske vode, koja se skuplja u bezbroj malih potočića da se na kraju svi sa stanu u veću rječicu. Ona protječe kraj Prijeboja i ponire kraj crkve na kraju sela na 673 m nadmorske visine.

U periodu kiše, kada ima dosta vode, rječica pokreće više mlinova, no ljeti je posve suha. Zato ljeti u Barićevoj pećini i nema vode, osim ono malo u jezercima.

U jesen, kada počnu padati kiše, voda ponire u podzemlje. Kako se u početku radi o manjim količinama oborina, voda se samo skuplja u prostranoj unutrašnjosti Barićeve pećine.

Stalnim priticanjem vode, spilja, kao i cijeli sistem pukotina, postepeno se napune vodom, koja na kraju izbija van.

Budući da potok ponire na 673 m, a preljevna razina spilje je na 370 m, voda dobiva silnu snagu.

Kada nastane suhi period voda se gubi u podzemlju i ostaju samo tri jezerca u nepropusnim, udubljenim dijelovima spilje.

Naravno, ova pretpostavka može biti dokazana jedino bojanjem vode.

Put na vrh Skandinavije

U »domu divova« nisam dočekan baš naročito gostoljubivo. Najviša planina Skandinavije nije mi se predala bez opiranja. Već sam prilaz do podnožja Jotunheimena (po naški: dom divova) bio je skopan s raznim problemima. Ali da počnem otpočetak, kao što je red!

Prvo, trebalo je najprije skoknuti do Norveške. »Fico« ovaj puta nije bio jogunast i tu sitnicu od tri tisuće kilometara prošao je bez gundanja. Gundao je samo njegov vlasnik, jer je ta životinja putem popila čudo benzina. Trebalo je osim toga prijeći pet raznih državnih granica, svaku čudljivo na svoj način. Istina, na austrijskoj i njemačkoj bilo je uglavnom dovoljno non-stop izgovarati »kajn šnaps«, no na njemačko—danskoj granici stvari su se već počele komplicirati. Nijemac se nikako nije dao uvjeriti da je tranzitna viza od dva dana bila prekratka i da sam morao zakasniti, jer »Fico« ne spada u trkaća kola. Naravno, nisam mu spomenuo da me je već samo uspon na najviši vrh Njemačke stajao nekoliko dana. Ali o tome »usponu« drugi puta! Kad sam napokon zavapio »ire hajmat ist zo gros...« Nijemac se ipak ganuo i gurnuo me u naručaj Danca. A taj me je dočekao s »Aha. Jugoslavija!« Ja se na to ponosno isprsim kao da sam prvi Jugoslaven koji stupa na tlo Danske. Od svih njegovih riječi razumio sam samo jednu: »šljivovica«. Kod toga je njušio posudu u kojoj sam držao antifriz. Istina, sredina je ljeta, srpanj 1965, ali moj put vodi preko polarnog kruga. Nisam siguran da li sam mu uspio objasniti razliku

Galdhöppigen (2469 m), najviši vrh Skandinavskog poluotoka Foto: Dr Ž. Poljak

između antifrizi i šljivovice. Na kraju se i on smekšao, makar je sredstvo protiv smrzavanja motora sadržavalo visoki postotak alkohola.

Preturio sam nekako i Švedsku. Na ulazu u tu zemlju dočekalo me nekoliko ljepotica u uniformama. O švedankama sam čuo pričati dosta lijepoga, ali njihove namjere nisu bile u skladu s tim pričama. One su samo pokušavale pronaći meni razumljivi jezik, da bi me što više mogle uplašiti s vožnjom po lijevoj strani ceste, jer — to im je bila profesija. U početku vožnje nikako da se riješim osjećaja krivnje, ali već nakon par kilometara sve je bilo u redu. Navozao sam se po lijevoj strani do mile volje i ne znam što bih sve dao da me kod toga mogao vidjeti onaj zagrebački prometnik koji me radi iste stvari nedavno oglobio.

Ipak, najviše neprimika bilo je s norvežskom granicom. Jednostavno je nisam mogao pronaći. Postao sam nervozan kao učesnik nekog orijentacionog natjecanja. Sav moj talenat i znanje su zakazali. Morao sam kapitulirati i postupiti po onoj mudroj rečenici iz jednog udžbenika za orijentaciju: »Najbolje sredstvo za orijentaciju jest vodič.« Propitam se, dakle, kod domorodaca i saznam da se već odavna nalazim u Norveškoj. Kao lojalni građanin vratim se, naravno, do graničnog ureda, ali tu ne nađem ni malo razumijevanja za svoju lojalnost. »Pa šta tu tražim ako nemam ništa za cariniti?«

U Oslo sam stigao u nedjelju. Simpatičan grad, ali nikako da shvatim te skandinavske ljude. Prolaze ulicama ozbiljni kao na sprovodu. Ni jednog nisam vidio da se smije, a i govore malo i tiho. Ravnodušni su prema svemu što se zbiva oko njih ili se bar takvim prave. Poslovična engleska flegmatičnost je samo obični diletantizam prema skandinavskoj flegmi. Norvežani, istina, nisu tako »uštirkaní« kao Šveđani, ali da u toj zemlji nema stranaca, njihovog šarenila i neotesanog ponašanja, u Oslu bi se čovjek osjećao gotovo kao u crkvi. Takva je barem bila nedjelja u glavnom gradu Norveške.

Ima li išta što bi moglo uzbuditi te dugoljaste ljude s plavim očima i plavom kosom? Uvjerio sam se da ni karambol ne može privući njihovu pažnju. Lomljava stakla na jednom raskršću! Očešala se dva automobila. Oba vozača mirno izlaze iz kola, predstave se jedan drugome, rukuju i stanu razglabati o današnjim vremenskim prilikama (naravno, padala je kiša — kao i uvijek). To nije bila samo puka etiketa. Meteorologija je najomiljenija i najuzbudljivija tema razgovora u ovoj zemlji. Kad su tu temu iscrpili, vlasnici automobila kao uzgred pregledaju štetu, razmijene posjetnice i na rastanku se opet rukuju. Nitko od prolaznika nije se zaustavio ni na trenutak, osim mene Jugoslavena. Nedaleko je patrolirao jedan policajac, ali ni on nije našao za potrebno da se približi. Mogao bi možda biti osumnjičen radi znatiželje, a to se ovdje smatra ogavnim porokom. Na tom dalekom sjeveru sve je nekako monotono: i život i vrijeme i priroda, pa ni sunce nije ono pravo, kao da je umorno.

Treba priznati da su Norvežani vrlo susretljivi ako ih stranac nešto zapita, ali neka mi još netko kaže da u nordijskim zemljama svaki stanovnik zna neki strani jezik. Da nema kozmopolitskih izuma, mimike i gestikulacije, stranac bi se osjećao kao izgubljen. Izuzetak su, dakako, konobari, portiri i službenici turističkih ureda.

No, dosta Osla, jer cilj je daleko na sjeveru. Treba doprijeti u planinsko područje Jotunheimen, gdje se nalazi okovan vječnim snijegom i ledom Galdhøpiggen, najviši vrh Skandinavije. Put vodi preko Fagernes. Iza njega počinje uspon u područje fjelda.

Fjeld je pojam za sebe. Pusta, neplodna, tužna i nekako nestvarna visoravan, koja zauzima priličan dio Norveške. Visina joj seže jedva iznad 2000 metara, ali snijega i leda uvijek ima u izobilju. Fjeld se proteže daleko na sjever usporedno s Atlantikom. S atlantske strane usjecaju se duboko u fjeld poprečne doline, koje Norvežani zovu fjur (piše se fjord). Nastale su djelovanjem ledenjaka, ali nisu tako strme kao što se to kod nas smatra. Obale su im zelene i napučene i taj uski pojas uz more gotovo je jedino plodno tlo u Norveškoj. Ipak, fjurovi su za tu zemlju vrlo kobni. Isjeckali su Norvešku na niz posve izoliranih segmenata, niz dugačak dvije tisuće kilometara. I pomorski i kopneni saobraćaj među tim segmentima ustvari je pomorski, jer su i ceste isjeckane fjurovima. Norveška uzdužna cestovna magistrala, na primjer, od Trondheima do Hammerfesta ravno šest puta prelazi trajektom preko fjurova.

U južnom dijelu fjelda, između Alesunda i Osla, dižu se najviši vrhovi Skandinavskog poluotoka: Galdhøpiggen, Glittertind i Skagastöltind, sva tri preko 2400 metara. Ovdje je fjeld naročito tužan. Da nije obilja vode u svim mogućim oblicima — jezera, izvori, potoci, snijeg, led, magla, kiša i opet kiša — bio bi kamenita pustinja. Kržljavi, žutosmeđi i crni lišajevi i poneko kržljivo stabalce koje bi htjelo postati breza, to je sve. Kamen je eruptivnog porijekla, tamne boje, gotovo crn i čovjek se ne može oteti utisku da je fjeld izumrla

U srcu norveškog fjelda: ledenjačka dolina južno od Glittertinda

Foto: Dr. Ž. Poljak

planina, planina koju je uništila neka strahovita elementarna katastrofa.

Što tu zapravo traže, i što nalaze norveški planinari? A ima ih na pretek. Kampiraju na sve strane, tumaraju naokolo kao bez cilja. Zar uistinu uživaju? Šta bi tek rekli da vide naše dinarske planine, bogatstvo kraških oblika, bujne šume i cvjetne livade! Objašnjavao sam im jednom prilikom izgled naših planina. Zadivila ih je pojedinost, kojoj bi se najmanje nadao: geološki slojevi u sedimentnim stijenama. »Fantastično. To treba vidjeti!« — zaključili su jednoglasno.

Do Galdhøpiggena bilo je još zapreka. Neke su se javljale iznenada i bez veze, u obliku brklje na cesti. Ali za dolar, dva, brklja se digne i sve je opet u redu. Iza toga treba stići u Lom. To je turistički centar: hoteli, trgovine suveniri, planinarski muzej i sve ono što traži planinar, skijaš i turista. Odskočna daska za »krov« Skandinavije.

Prošlo je tri dana u Lomu u pokušajima da doskočim Galdhøpiggen. Ali ne da se on tako lako. Ovio se neprozirnim sivim oblacima. Tvrdoglavo, kao da mi se ruga. Noću se pomalo i razvedri, ali Atlantik ga ubrzo ponovo opskrbi s dovoljnom količinom vlage. Trećeg dana bilo mi je svega dosta. Ili danas, ili napuštam opsadu. Prelazim u završni napad. Vratolomnom cestom stižem do Juvasshytte. Usput opet dvije brklje i nekoliko dolara (privatna cesta!). Juvasshytta (1840 m) je najviša planinarska kuća u Norveškoj (također privatna svojina). Ustvari, golema ružna baraka. Parkiralište stvoreno odgrtanjem snijega. Publika kozmopolitska: Švedi i Finci također hodočaste na Galdhøpiggen. Ima i Nijemaca. A gdje ih nema? Oko kuće pusta visoravan. Fjeld u svojoj punoj strahoti. Crno kamenje i prljavi snijeg. Tužno kao na groblju. Svega jedna svijetla tačka: nedaleko se plavičasto sjaji okomita ledena stijena, odlomljeni ledenjak. Lijevo iza njega krije se moj cilj — opet u oblaku!

Nema druge, treba uzeti vodiča. Propitam se u planinarskoj kući. Čuđenje: »Danas na večer? Ne. Tek sutra, možda.« Ali što to smeta što je večer? Noć je kratka, svega dva tri sata oko ponoći, a to i nije prava noć. Slična je bijelim noćima polarnog ljeta. Dakle, da pokušam sam? Kartu imam, dobra je. Oprema je na leđima. Nije previše hladno, jer Atlantik je neumoran; stalno šalje vlagu i toplinu. Krećem.

Najprije sat hoda po fjeldu. Kameni čovuljci kao markacije vire između snježnih krpa. Naizmjenice snijeg i kamen. Trenutak bez magie na istočnom horizontu. Brzo fotoaparat! U kameri je spremljen Glittertind (2451 m), drugi vrh po veličini i jedna lijepa ledenjačka dolina. Zatim uspon. Držim se tragova ranijih penjača. Nema teškoća, ali »Oprez!« — opominjem samoga sebe. Rub snježne strehe! Ona vodi k vrhu. Pod vrhom bivak od dasaka; na vrhu pričvršćen stativ za dogled — 2469 metara.

»I to je sve?« — pitam se. Naokolo samo magla. Vidljivost koliko se može dobaciti kamenom. Galdhøpiggen prkosi do kraja. Pokušava me otjerati vjetrom, pa čak i snijegom. Ipak, svoj cilj sam postigao: uvrstio sam njegov vrh u popis svojih planinarskih trofeja. I tako sam bio na Galdhøpiggen, a da ga pravo ni vidio nisam.

Z. P.

III. Jugoslavenska ekspedicija na Kavkaz

Planinarski savez Slovenije organizirao je treću jugoslavensku ekspediciju na Kavkaz u vremenu od 12. VII do 13. VIII 1965. godine. Vodstvo ekspedicije bilo je povjereno pročelniku Komisije za alpinizam PSJ ing. Pavlu Šeguli. Ekspedicija je bila sastavljena od alpinista iz Slovenije i Hrvatske. Učesnici iz Slovenije bili su: Petar i Barbara Ščetinin, Janez Rupar, Polde Potočnik, Golob Janez, Dušan Kukovec, a iz Hrvatske Nedeljko Jakić i Zlatko Smerke.

Ekspedicija je bila uspješna. Djelovala je u njoj nepoznatom dijelu Kavkaza (rajon Bezengi, Centralni Kavkaz). Relativno povoljne vremenske prilike dozvolile su da se izvrši nekoliko uspješnih uspona. Ture i usponi imali su ekspedicioni karakter, jer se u rajonu Bezengi nalaze skoro svi vrhovi Kavkaza viši od 5000 metara. Ekspedicija je bila stacionirana u logoru »Bezengi« na sjecištu ledenjačkih dolina Bezengi i Mižirgi. Odavde su poduzimane ture i usponi u svim pravcima. Logor je imao pretežno internacionalni karakter. Osim Jugoslavena, tu su boravili Austrijanci, Čehoslovaci i Poljaci. Paralelno sa njima djelovala je i grupa ruskih alpinista.

U logoru smo naišli na veliku susretljivost domaćina. Pomogli su nas u savjetima i materijalu (šatori, ledni klinovi i cepini). Šatori su se pokazali odlični i praktični. Prije tura i uspona vodstvo logora pomagalo je upozorenjima i savjetima. Naročito nam je izišao u susret voda logora Bezengi drug Žirnov.

Ture i usponi mogle su se birati po volji. Jedini naš nedostatak bio je u tome, što nismo mogli već kod kuće proučiti teren za kvalitetnije uspone. Česi, Poljaci i Austrijanci posjedovali su detaljne karte i opise, tako da nisu gubili vrijeme, a planove su razradili unaprijed. Imali su tako precizne karte, da je to bilo iznenađenje čak i za ruske alpiniste.

Ekspedicija je krenula iz Jugoslavije 12. VII 1965. godine preko Beograda, Budimpešte, Lwowa, Kijeva, Rostova, a iskrcala se u mjestu Pjatigorsku, poznatom turističkom ljetovalištu podno Kavkaza.

Odavde smo nastavili put autobusom do Nalčika, a zatim kamionom preko mjesta Sovetsko i sela Bezengi. Oko 6 kilometara prije logora Bezengi bili smo iskrcani sa kamiona i dalje nastavili pješke. Oprema je bila prebačena magarcima i mulama. 15. VII navečer bili smo svi u logoru Bezengi. Za vrijeme boravka na Kavkazu izvršeni su slijedeći usponi:

17—18. VII Aklimatizacioni uspon svih 10 članova ekipe sa dva ruska vodiča na Missis Tau (4427 m) južna stijena, 3a. Bivak na Ruskom bivaku na visini 3300 m.

20—23. VII Dih-Tau (5201 m) po Gruzijskom smjeru, sieverna stijena, 5a. Uspón izvršili Petar i Barbara Ščetinin, Golob i Kukovec. Silaz po sjevernom grebenu 46° na ledenjak Bezengi.

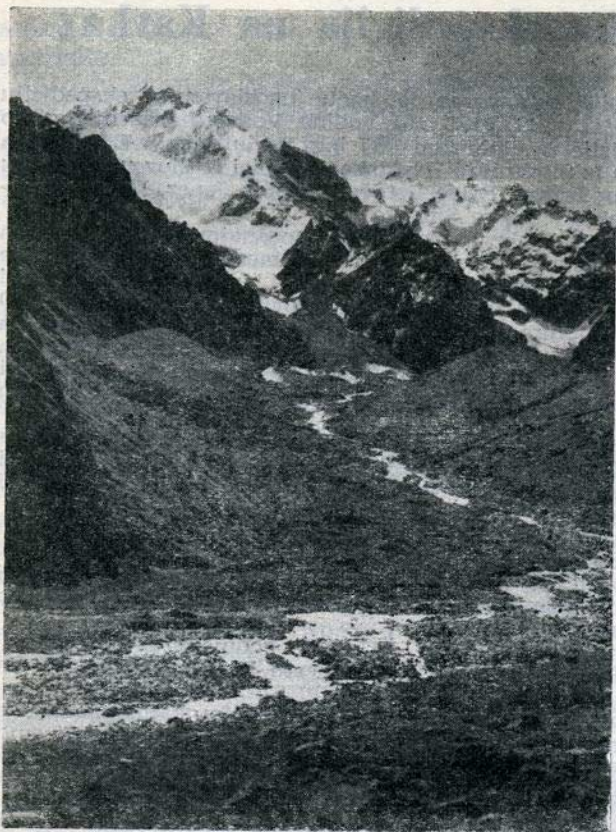
20—23. VII Koštan-Tau (5151 m), pokušaj uspona po 46°, ali uslijed nekih poteškoća uspon izvršen normalnim putem sjevernim grebenom — 4a. Uspón izvršili Kambić, Potočnik, Rupar i Jakić. Silaz istim putem preko ledenjaka Mižirgi.

23—24. VII Baška-auz (4500 m), dolinom ledenjaka Bezengi preko Austrijskog bivaka (3300 m) pod sedlo Sella. Uspón na greben SI — JZ po snježnoj strmini nagiba 55° oko 300 m (nova varijanta 3a). Grebenom po 2b na vrh. Silaz preko sedla MVTU na ledenjak Bezengi. Uspón su izvršili Šegula i Smerke.

27—28. VII Dih-Tau (5201 m), pokušaj uspona po i. stijeni 5b i traverziranje istočnog i zapadnog vrha. Prvi bivak postavljen ispod ledenjaka Seminovskoga na visini 3900 m. Pristup do bivaka dolinom ledenjaka Bezengi. Uslijed lošeg vremena koje je trajalo oko 4 dana, od uspona se odustalo. Izvršen uspon na vrh Seminovskog (4054 m). Sudjelovali Kambić, Smerke, Jakić i Rupar.

27—29. VII Pokušaj uspona na Šaru (5204 m) po 5b i traverziranje do Daugi-Tau (5045 m) i silaz po 4b. To je tzv. malo prečenje Bezengijske stijene. Uslijed nevremena odustalo se od uspona. Učesnici su došli samo do Austrijskog bivaka. U pokušaju sudjelovali P. i B. Ščetinin, Golob i Potočnik.

1—3. VIII Gestola (5000 m), uspon dolinom ledenjaka Bezengi na sedlo Caner (2920 m). Sa sedla uspon na Djajver (4350 m) po 3b i dalje jugoistočnim grebenom preko Bezimenog (4300 m) na Kam. Gestole (4800 m). Uslijed nevremena, magle i snijega 200 m pod vrhom penjači su odustali, jer je bilo potrebno vratiti se u bivak. Povratak istim putem. Na usponu su sudjelovali Šegula do sedla

SLIKE NA PRILOGU

Prva stranica gore:

Južna stijena Košan-tau

Prva stranica dolje:

Loger Bezengi

Druga stranica gore:

Gestola sa sedla Caner

Druga stranica dolje:

Uspón na Missis-tau

Treća stranica:

*Potok u ledenjaku Be-
zengi*

Cetvrta stranica:

Sjeverna stijena Šare

Foto: Z. Smerke

Slika lijevo:

*Dolina ledenjaka Mižir-
gi. U pozadini Ullu-
auz i Košan-tau*

Caner, a dalji uspon nastavili Kukovec i Smerke. Šegula je izvršio uspon na vrh Caner (4100 m) iznad sedla. Povratak u logor preko sedla Kelj Baši i ledenjaka Bezengi.

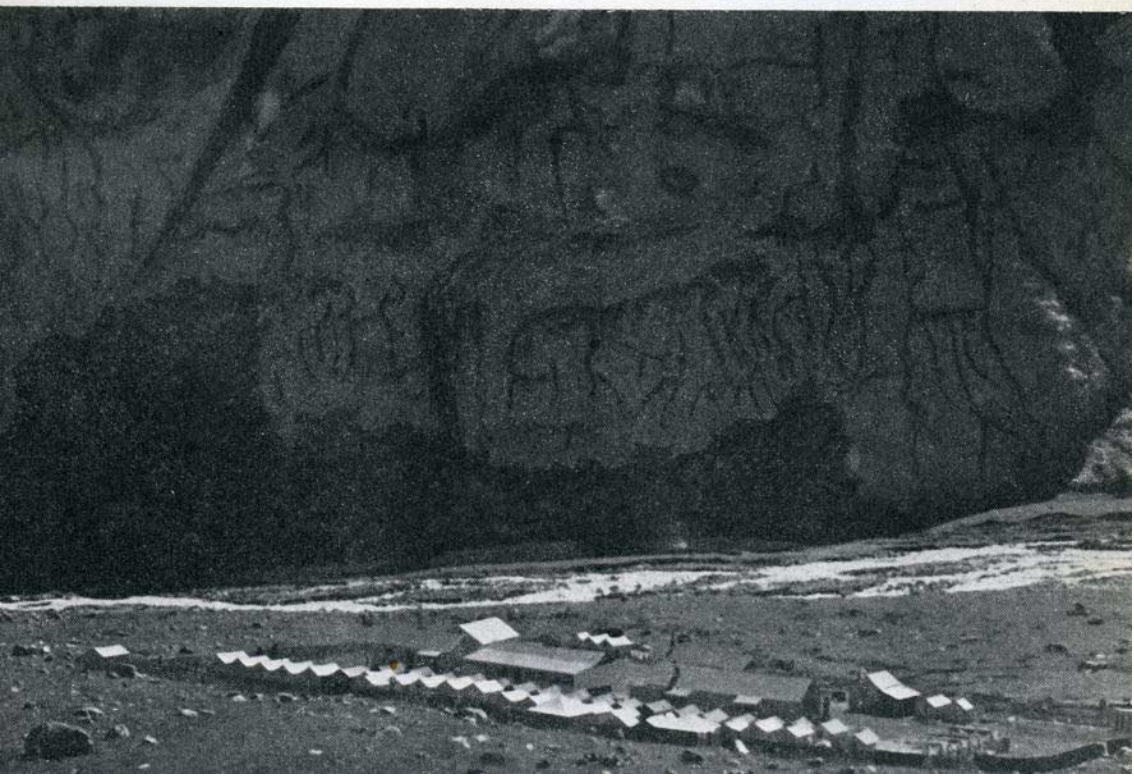
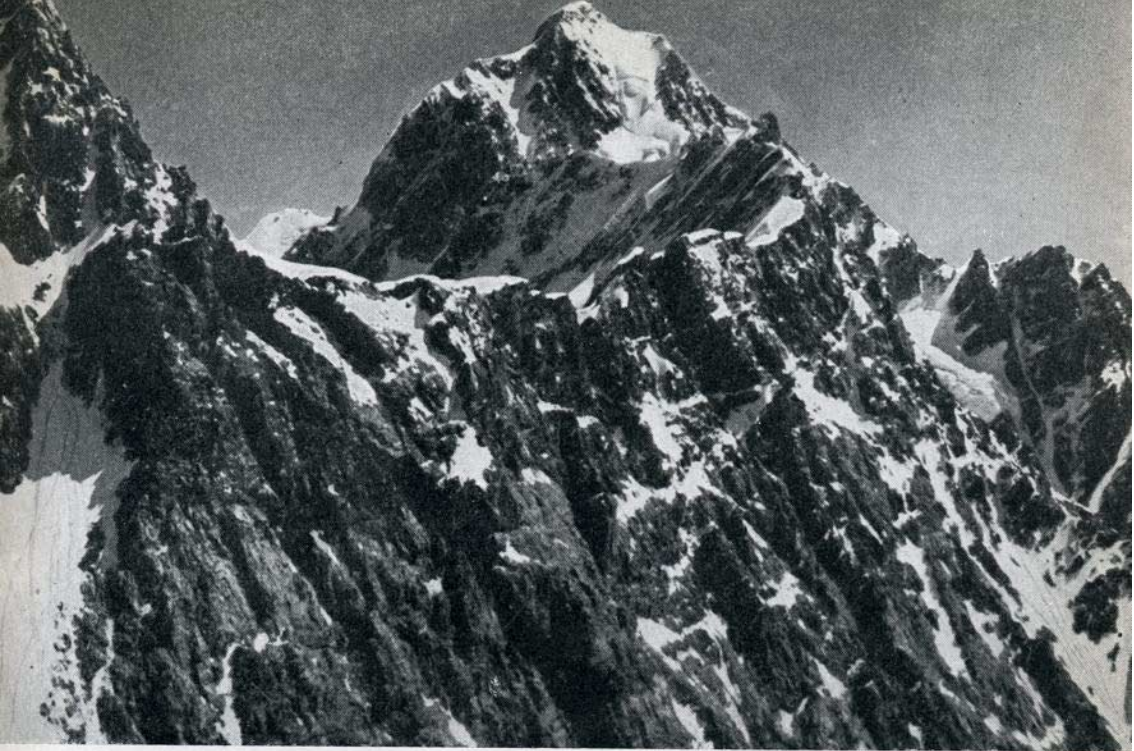
1—9. VIII Izvršen uspon na Šaru po 5b u dva dana. Pristup ledenjakom Bezengi. Sudjelovali su P. i B. Ščetinin, Golob i Potočnik. Druga grupa u sastavu Kambić, Jakić i Rupar izvršila je uspon na Šaru (5204 m) po smjeru 4b. Obje grupe nastavile su traverziranje grebena do Daugi-Tau (5045 m). Uslijed velikog nevremena i vjetrova grupe su bile prisiljene zajedno sa jednom austrijskom ekipom bivakirati na grebenu tri dana ispod vrha Rustoweli. Ispod toga vrha ekipe su se sastale. Kada se vrijeme poboljšalo ekipe su izvršile uspon na istočni Daugi i spustile se po 4b na Austrijski bivak u dva dana. Austrijanci su nastavili traverziranje Bezengijske stijene. Naši alpinisti izvršili su samo tzv. malo prečenje Bezengijske stijene.

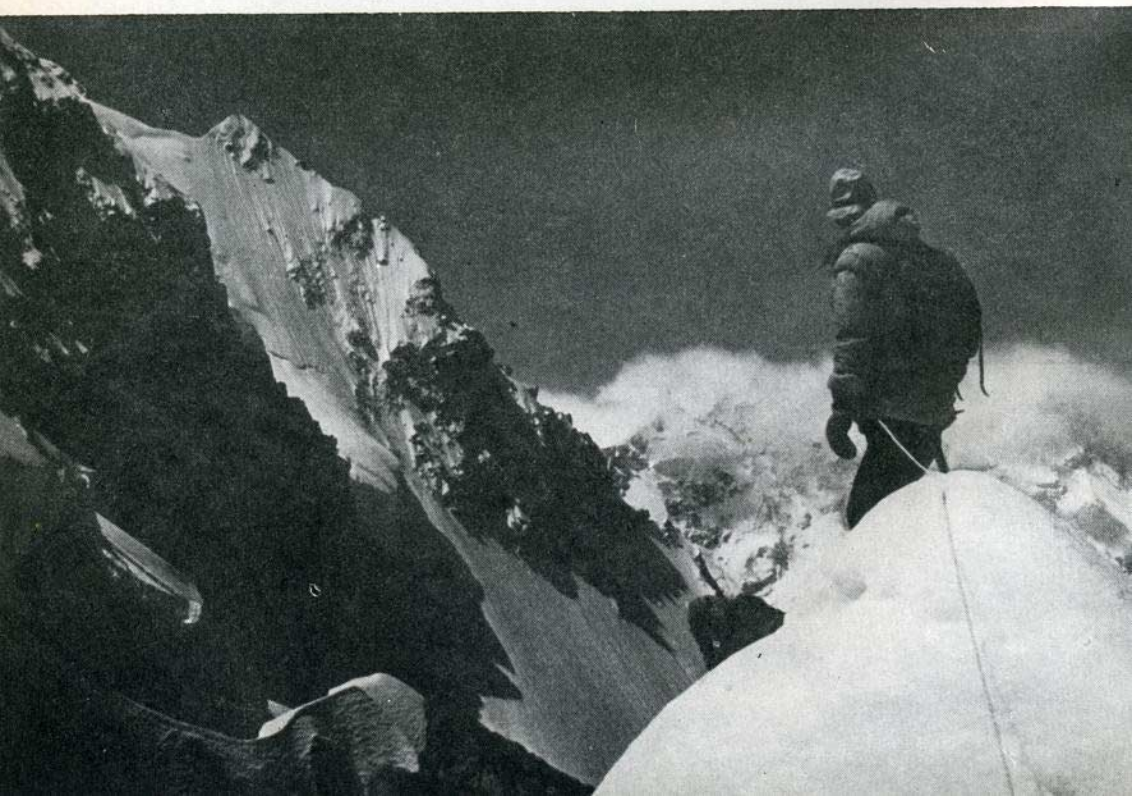
8—9. VIII Izvršeno izvidanje do Austrijskog bivaka preko Bezengi ledenjaka. Za naše dvije grupe, koje su radi nevremena bile blokirane, Rusi su organizirali dvije ekipe za Bezengijsku stijenu. Sudjelovali su Šegula, Kukovec i Smerke. Budući je sve sretno završilo, vratili su se svi zajedno u logor Bezengi.

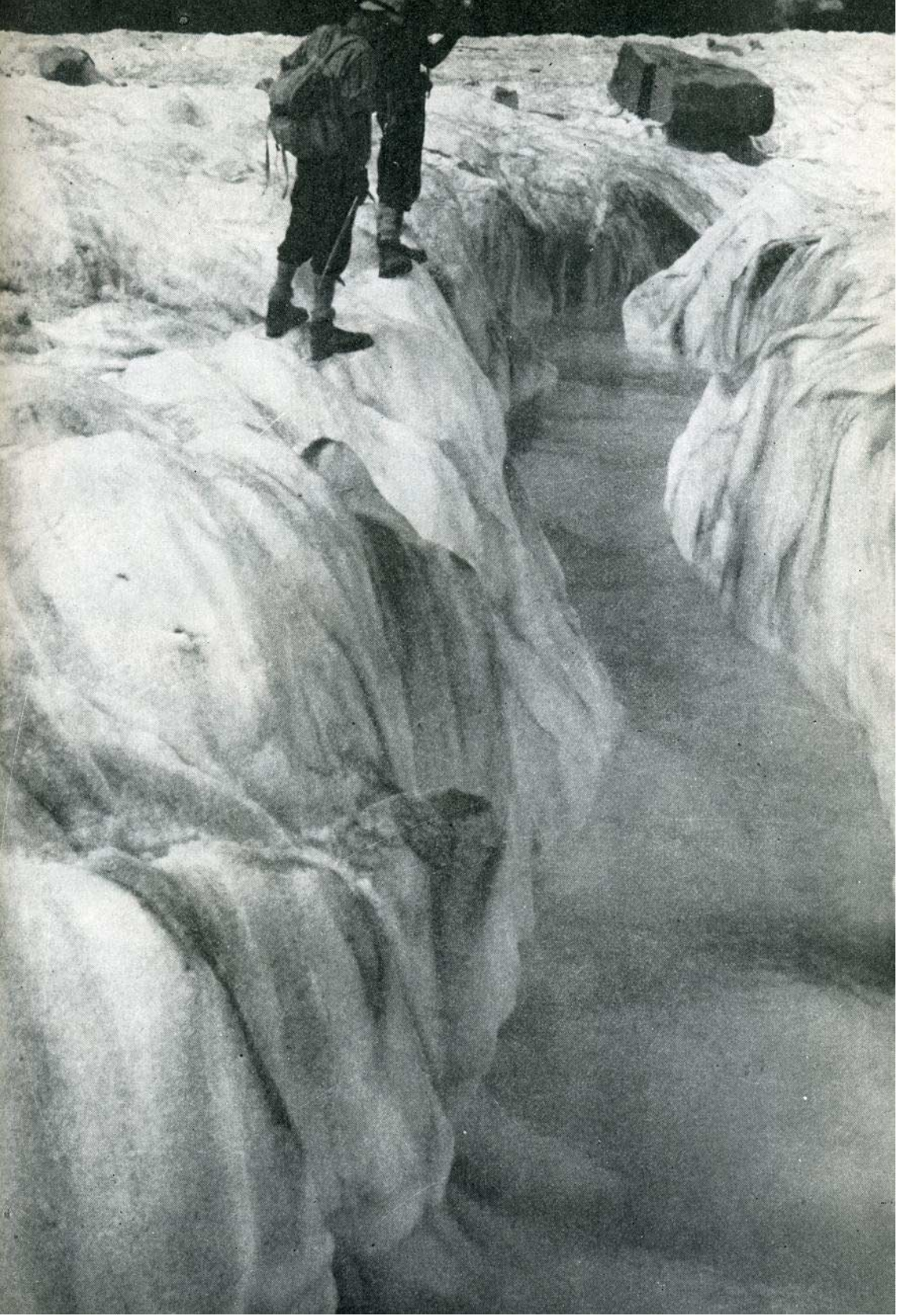
11. VIII Uspón na vrh Brno (4100 m) po 1b dolinom ledenjaka Mižirgi. U usponu učestvovali voda logora Bezengi Žirnov, Šegula i Golob.

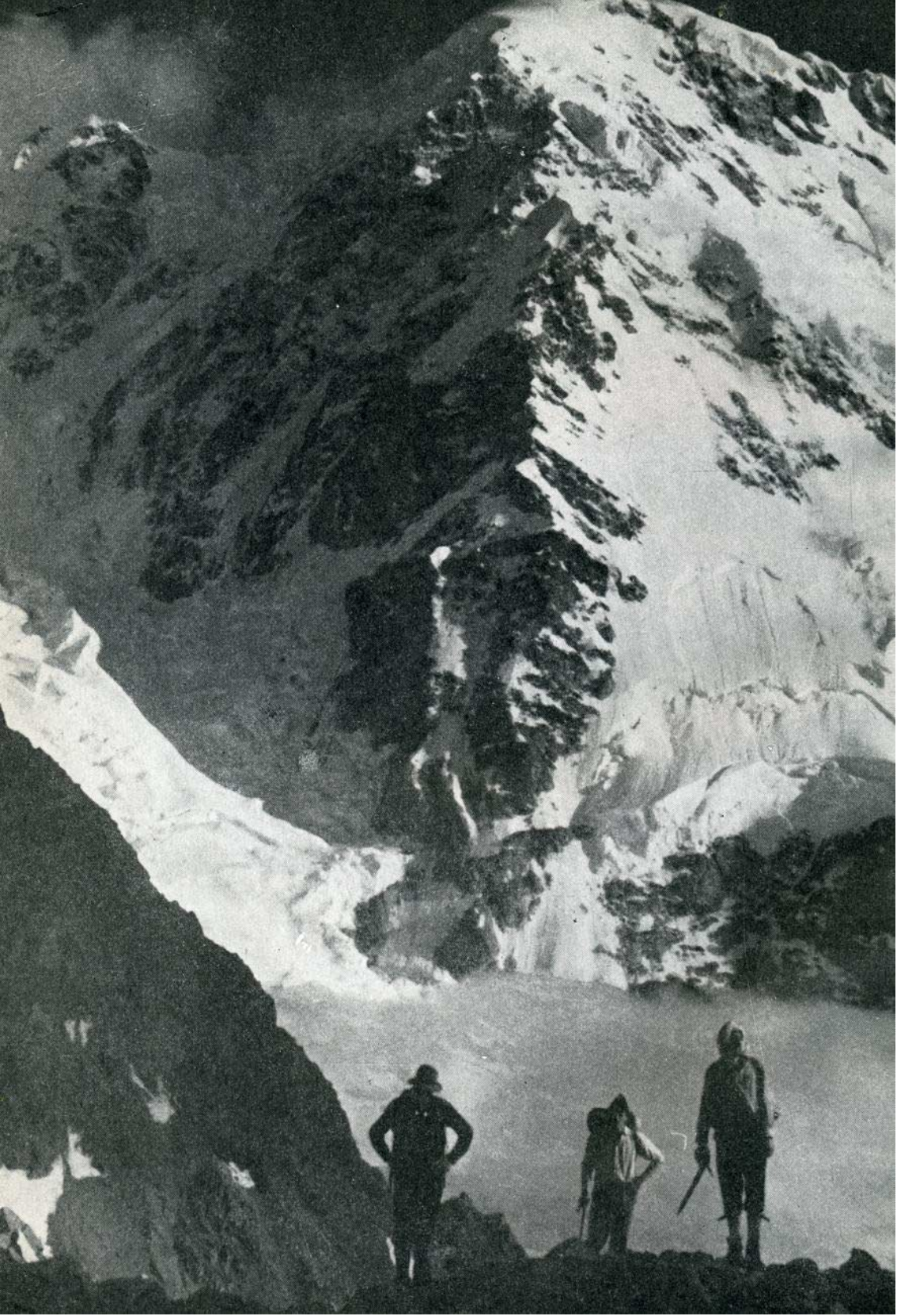
11—12. VIII Uspón na vrh Ural (4300 m) sjeverozapadnim grebenom po 5a preko ledenjaka Mižirgi i Ukju. Osvojen je istočni i zapadni vrh. Učestvovali su Potočnik i Smerke. Povratak istim smjerom.

13—18. VIII Spuštanje u dolinu i povratak u domovinu istim putem.

Kavkaz

Na jugu SSSR, tamo gdje se Crno more i Kaspijsko jezero najviše približavaju, proteže se dugi hrbat Velikog Kavkaza. To je kraj gdje Evropa prelazi u Aziju. Kavkaz privlači magičnom snagom. Ljepota prirode i krajolika, gigantski i surovi vrhunci ostavljaju u duši čovjeka nezaboravne dojmove.

Odmah uz Veliki Kavkaz proteže se više na jug i greben Malog Kavkaza koji se uglavnom smjestio između dviju gruzijskih rijeka, Kure i Araksa.

Dužina velikog Kavkaza je oko 110 km. Po duljini dijeli se na tri dijela: Zapadni, Centralni i Istočni Kavkaz. Granicu između tih područja čine meridijani. Prvi prolazi kroz Elbrus na zapadu, a drugi kroz Kazbek na istoku. Širina Kavkaza u području Elbrusa doseže oko 180, a u području istočnog Kavkaza oko 160 km. Površina koju zauzima Veliki Kavkaz iznosi oko 145 hiljada kvadratnih kilometara.

Zapadni, Centralni i Istočni Kavkaz razlikuju se u mnogo čemu ali najviše po visini svojih vrhova.

Centralni Kavkaz odlikuje se naročito istaknutim visokim vrhovima. Mnogi od njih dosežu visinu preko 5000 metara: Elbrus, Šara, Dih-Tau, Kazbek i drugi. Oko 15 vrhova ima veću visinu od Mont Blanca (4810 m) najvišeg vrha Evrope. Dužina nekih ledenjaka je veća od 12 km (npr. Bezengi, Diksu, Karaugom, Caner i drugi). U Centralnom Kavkazu karakteristični su tzv. ledenjaci oblika

»T«.

Zapadni Kavkaz ima niže vrhove od centralnog. Jedino vrh Dombaj-Uljen uzdiže se nešto preko 4000 metara. I ledenjaci zapadnog Kavkaza su manji. To se tumači vlažnijom klimom i nižim prostiranjem snježne granice — 2850 do 3200 metara. Radi tvrdoće kristalnih minerala odlično su sačuvani tragovi ledenjačkih oblika, kao i mnoga ledenjačka jezera. Osim toga, uslijed slabe erozije, doline su sačuvalе svoje drevne oblike, a same rijeke nisu toliko замуćene.

Istočni Kavkaz viši je od zapadnog, a niži od centralnog. Mnogi vrhovi prelaze preko 4000 metara visine, kao što su Tebulos-MTA, Bazar-Bjuzi. Vrhovi i doline su manje zaleđeni. Granica snijega i leda nalazi se na visini od 3500—3900 metara. Djelovanje erozije ovdje je veće, te su rijeke koje silaze sa tih padina prilično mutne. Kada nakon dugog sušnog perioda naiđu kiše u velikim količinama, dolazi do stvaranja velikih zemljano-kamenih odrona i do stvaranja bujica koje su karakteristične za istočni Kavkaz.

Kao što se Kavkaz dijeli na tri glavna područja, tako se i ona mogu podijeliti prema topografskim, geološko-geomorfološkim i fizičko-geografskim osobinama. Zapadni Kavkaz čine niskogorski i visokogorski crnomorski Kavkaz i visokogorski Abhazsko Kubanski Kavkaz. Istočni Kavkaz dijeli se na visokogorski Hevsuro-Dagestanski Kavkaz i Kaspijski Kavkaz koji se naglo spušta i čini završetak planinskog sistema.

U odnosu na smještaj, geološki sastav, klimu i visinu, Rusi Veliki Kavkaz dijele na nekoliko alpinističkih »rajona«.

U zapadnom Kavkazu između planina Čuguš i Psiš nalazi se područje sa lakim penjačkim usponima i turističkim putevima. Staza po šumovitim i stijenovitim predjelima nema mnogo. Isto tako ni broj cesta do tih krajeva nije velik. Najinteresantniji dio zapadnog Kavkaza je od Psiša do Elbrusa, koji obiluje turama i usponima svih kategorija, od I—Vb. Najzanimljiviji je Donbajski kraj, zatim predjeli Gvandri i Arhiz u zapadnom djelu. Pristup automobilima je isključivo sa sjeverne strane od Čerkeska prema Arhizu, Dombaju i Uč-Kulanu. Sa juga je moguće doći tzv. Vojno-Suhumskim putem, koji je dosta težak i dugotrajan.

Glavni su vrhovi zapadnog Kavkaza: Psiš (3787 m), zatim Psiš (3800 m), Kara-Baja (3896 m), Maruk-Baši (3896 m), Aksant (3910 m), Džalovčat (3870 m), Ercog (3867 m), Amanaus (3757 m), Gvandra (3983 m), Dombaj-Uljgen (4040 m), Hokkelj (3646 m), Kirpić (3800 m), Zamok (3930 m), Dvajnjaška (3900 m) i Kički neko-Baši (3563 m).

Prijevoji koji omogućuju najlakši pristup pojedinim predjelima su: Marukski, Psiški, Klunarski, Nakarski i Mordi.

Ono što najviše vrijedi posjetiti u Kavkazu, to je predio između Elbrusa i Kazbeka (Centralni Kavkaz). Dijeli se na nekoliko »alpinističkih rajona«. Najpristupačnije područje je dolina rijeke Baksan i njenih pritoka na sjevernim padinama. Tu je smješteno nekoliko alpinističkih logora.

Ture i usponi su ovdje kombinirani u stijeni i ledu, a suroviji su nego u ostalim predjelima Kavkaza. Jedan od klasičnih je uspon na Elbrus. Vrlo teška i vrijedna tura je traverziranje oba vrha Udžbe, Sheldi-Tau i drugih. Osim toga ima dosta mogućnosti za vršenje prvenstvenih uspona.

Iz Nalčjika, dolinom rijeke Baksan, vodi put skoro do Elbrusa (3300 m). Dolina ima nekoliko odvojaka, kao što su dolina rijeke Adil-Su i Adir-Su. K južnim padinama i ulazima dolina ovog područja vodi cesta Zgudidi-Mestija i nekoliko dobrih staza i puteva (dolinom rijeke Nakra, Bečo i drugim). Glavni vrhovi su slijedeći: Elbrus (5595 m i 5633 m), Nakra-Tau (4277 m), Dongus-Orun (4452 m), Sheldi-Tau (4322 m), Udžba (4695 m), Čatin-Tau (4364 m), Pik Šurovskog (4259 m), Bežeduh (4272 m), vrh Slobode Španije (4200 m), Ulu-Kara (4302 m), Gadil (4120 m), Baškara (4241 m), Džan-Tugan (3991 m), Čeget-Tau-Čana (4110 m), Ullu-Tau-Čana (4352 m) i Sarikol-Baši (4160 m).

Dalje na istok od Baksanskog rajona proteže se Bezengijski i Čegemski rajon. Tu je okupljena većina vrhova preko 5000 metara. Ovo područje smatra se najzaleđenijim područjem Kavkaza. Ture i usponi uglavnom se vrše u ledu i snijegu, a traju od 2 do 8 dana. Drugim riječima, ture se približavaju himalajskim uslovima. Najteži su usponi: sjeverna stijena Din-Tau, Mižirgi, Krumkol, zatim vrlo teška traverziranje Dih-Tau do Koštan-Tau i Bezengijska stijena (Šara, Džangi-Tau, Skatin-Tau, Gestola i Ljajver). Iz ovih razloga usponi u Bezengijskom rajonu imaju upravo ekspedicioni karakter. Alpinistički logor Bezengi kao ishodište, omogućuje vršenje tura i uspona, koji traju nekoliko dana.

Automobilski put sa sjevera vodi iz Nalčjika dolinom rijeke Čereke i Čereka Bezengi. U dolinu Bezengi cesta prodire sve do sela Bezengi. Do južnih padina moguće je doći po cesti iz gornjeg Zgudidi-a do sela Zabeši (Zemo-Svanecki rajon Gruzijske SSR).

Glavni vrhovi Bezengijskog i Čegemskog područja su Bašij-Tau (4176 m), stijena Badarku (4182 m), Kulak-Tau (4110 m), Tihtigen (4610 m), Saljinar-Baši (4348 m), Ljajver (4350 m), Gestola (4960 m), Tetnjuld (4853 m), Katin-Tau (4970 m), Džangi-Tau (5049 m), Šara (5201 m), Mižirgi (5025 m), Dih-Tau (5204 m), Krumkol (4670 m), Koštan-Tau (5145 m), Nuamkuam (4283 m), Ailama (4537 m) i Curnungal (4842 m).

Na istoku između Bezengijskog i Cejskog područja nalazi se planinski masiv Digarii (uključivši i greben Sugan) smješten u području rijeke i ledenjaka Karaugom. Tu imade nekoliko interesantnih kombiniranih tura u snijegu i ledu. Ovaj kraj je vrlo malo posjećen. Glavni vrhovi rajona su Gjulči (4471 m), Sugan-Tau (4491 m), Doppah-Tau (4396 m), Nakaž bita (4390 m), Lahoda (4320 m), Citei (4247 m), Tajmož (3814 m), Burdzula (4357 m) i Karaugom Hoh (4513 m).

Cejski rajon jedan je od najfrekventnijih predjela u tom kraju Kavkaza. Udoban pristup rajonu, laki prilaz pod stijene i vrhove omogućuje vršenje najrazličitijih uspona i tura. Rajon je vrlo popularan i prava meka najpoznatijih alpinista SSSR-a za suhe stijene. Glavni su vrhovi Rubis Hoh (4419 m), Dublj Pik (4580 m), Uilpata-Tau (4646 m), Sangati Hoh (4460 m), Ullarg (4320 m), Čaučahi Hoh (4452 m), Mamison Hoh (4358 m), Pik Ronketti (4048 m), Zaromag (4203 m), Kaljtberg (4124 m) i Pik Nikolajeva (4100 m).

Prilaz je lagan: cestom iz gornjeg Ordžonikidze ili sa stanice Alagir. K južnim padinama moguće je doći vojno-osetinskim putem.

Istočno od Cejskog rajona nalazi se masiv Tepu (vrhovi: Tepi, Arhon, Kalata i drugi). Još dalje, nad vojno-gruzijskim putem, uzdiže se snježni masiv Kazbeka sa okolnim vrhovima Džimarai Hoh, Orcvari i drugima.

Od doline rijeke Terek pa do Kaspijskog mora proteže se istočni Kavkaz. Njegov je zapadni dio za alpiniste najinteresantniji radi kombiniranih tura u snijegu i ledu. Tu su vrhovi preko 4000 metara Šino (4061 m), Kuro (4090 m), Šan (4429 m) i Kodenas-Magali (4290 m). Svi vrhovi nalaze se u neposrednoj blizini vojno-gruzijskog puta. U Pirikiteljskom grebenu najistaknutiji su vrhovi Tebulos MTA (4494 m) i Kamito (4272 m), a u Bogoskom grebenu vrhovi Addala (4510 m) i Pik Beljakova (4100 m). Istočni dio istočnog Kavkaza nije alpinistički interesantan. To su područja Bazar-Djuzi i Šahdaga. Pristupi vode iz Bakua.

Područje Bezengi u Kavkazu

Područje Bezengi nalazi se u centralnom Kavkazu u Kabardino-Balkarskoj autonomnoj oblasti ASSR-a, koja zauzima najviše predjele Kavkaza, tj. njegove sjeverne padine. Preko polovine teritorija nalazi se na planinskom području, a ostali dio u Predkavkazkoj ravnici. Južna granica Kabardino-Balkarske ASSR prelazi glavnim grebenom Kavkaza (dio bezengijske stijene), iza kojega se nalazi Gruzijaska SSR, a sjeverna granica dijeli je od Stavropoljskog kraja. Sa jugoistoka graniči sa Sjeverno-Osetinskom ASSR, sa zapada Karačajevo-Čerkeskom ASSR. Ukupna površina Kabardino-Balkarske ASSR zauzima 12,5 tisuća km². To je kraj kojim dominiraju pettisućnjaci Elbrus, Dih-Tau, Košan-Tau, Đangi-Tau, Šara i drugi. Kada se gleda iz Nalčika i Pjatigorskog, nad svim tim vrhuncima dominira veličanstveni Elbrus. Njegova snježna dvoglava kupola uzdiže se puna privlačnosti i gracioznosti.

Osnov stanovništva Kabardino-Balkarske ASSR čine Kabardinci i Balkarci. Još iz davnine raspored ovog stanovništva je takav da Kabardinci žive u nižim predjelima Centralnog Kavkaza i uz rijeke Baksan, Malke, Čegema, Urvani, Čereka i Tereka.

Balkarsko stanovništvo koncentriralo se u višim predjelima po mnogobrojnim dolinama centralnog Kavkaza. U nedavnoj je prošlosti balkarsko stanovništvo bilo raseljeno po mnogim krajevima SSSR, a u novije vrijeme opet vraćeno. Njihove nastambe su se nalazile na padinama dolina, izgrađene od kamena granita, neudobne i uske. Sovjetske vlasti mnoga su takva naselja preselila na udobnija mjesta izgradivši im nove moderne nastambe. Tako smo imali prilike vidjeti novo selo Bezengi. Time se dosta izgubila njihova originalna arhitektura. Glavno zanimanje ovih gorštaka je stočarstvo.

Historija naroda Kavkaza govori da su Kabardinci počeli zauzimati ova područja početkom naše ere u nekoliko etapa. Dolazili su potisnuti grčkim i rimskim naletima na azorske i crnomorske obale, gdje su živjeli njihovi preci Sindi, Kerketi, Zibi, Meati i Kasagi-plemena koja su se jedinstveno nazivala Adige. Još se i danas Kabardinci u svojem jeziku nazivaju Adige.

Balkarci su također potomci drevnih plemena sjevernog Kavkaza — Bulgara i Kipčaka.

Godine 1918. u Kabardino-Balkari uspostavljena je sovjetska vlast, a 1921. godine oblast je dobila autonomiju.

Grad Nalčik administrativni joj je centar, a smjestio se odmah na području sjevernih padina Kavkaza. To je prostran grad širokih ulica sa dosta zelenila. Stanovništvo grada broji oko 90.000 ljudi. Za alpiniste Nalčik predstavlja »Glavni štab« za pripremu i uspostavljanje logora na području centralnog Kavkaza. Tu se nalazi glavna baza za područje Baksan, Bezengi, Čee i ostala.

Bezengijski rajon proteže se na jugu Nalčika. U širem smislu ovo područje tačnije se naziva Hulamo-Bezengijsko područje. Dužina mu iznosi 136 km. Svojim najjužnijim dijelom oslanja se na najviši dio kavkaskog grebena, Bezengijsku stijen. Rijek a Hulam i ledenjak Bezengi dali su naziv tom području.

Vrlo loš put probija se po uskoj kamenitoj ledenjačkoj dolini, veličanstvenoj u svojem gornjem dijelu, živopisnoj svojim oblicima, šumama, stijenama raznih oblika, tutnjavim potocima neobične snage, i izvija se na područje sela Bezengi. Trideset kilometara dalje uzvodno završava svoj put ledenjak Bezengi. Tu je na sastajalištu ledenjačkih dolina Mižirgi i Bezengi smješten alpinistički logor Bezengi.

Najviši dio doline upravo je veličanstven. Ogromna Bezengijska stijena stopila se za Bezengi ledenjakom te svojim dimenzijama i privlačnim vrhovima ostaje nezaboravna. Najljepši vrhunci Alpa ostaju u sjeni bezengijskih velikana Đangi. Gestole, Šare, Dih-Tau. Gornjim dijelom doline Bezengi dominira 12 km dugi ledenjak Bezengi. Grandioznost i ljepota ledenjaka privlači turiste, alpiniste i glaciologe. Smatra se jednim od najvećih ledenjaka Kavkaza. Debljina leda kreće se između 350—400 metara, a godišnja prosječna brzina kretanja ledenjaka je oko 30 metara. Ledenjak je omeden na zapadu sa Kargašilskim grebenom, na jugoistoku Bezengijskom stijenom, a na istoku vrhovima Dih-Tau i Bašha-aus. Lede-

njak ima oblik slova »T«, a završni dio se potpuno stopio sa Bezengijskom stijenom.

U području Bezengi dominira nekoliko planinskih masiva koji su se smjestili kao u nekom luku oko doline. U pravcu sjeveroistok-jugozapad proteže se Kargašilski greben, čiji vrhovi prelaze visinu od 4000 metara. Greben nije naročito interesantan. Vrhovi su vrlo kršljivi, bez snijega i leda i nekako neprivlačni. U grebenu dominiraju tri vrha sa svojim kršljivim stijenama: Salinan (4348 m), Orta-Kara (4250 m) i Šaurtu (4300 m).

Dva prijevoja Viši Caner (3950 m) i Niži Caner (3920 m) dijele kargašinski greben od Bezengijske stijene na jugozapadnoj strani doline. Bezengijska stijena je duga 12 km, prosječno 2000–2500 metara visoka, a visina vrhova je iznad 4800 metara. Sjeverna stijena isključivo je prekrita snijegom i ledom koji se potpuno stopio s ledenjakom Bezengi. Mjestimično granitne stijene izviru iz barijere kao osamljeni otoci u nepreglednom moru leda. Prečenje Bezengijske stijene predstavlja jedan od velikih pothvata. Greben započinje sa vrhom Ljajver (4350 m) i nastavlja se Gestolom (5000 m), Katin-Tau (4974 m), Đangi-Tau zapadni (5051 m), i istočni (5054 m), Pik Rustaweli (4960 m), i Šara (5204 m). Šara je drugi najviši vrh Kavkaza. Jedan dio grebena Šare nastavlja se dalje prema jugoistoku i tu se uzdiže markantni vrh Ailama (4525 m).

Druga markantna skupina koja po svojem obliku i položaju mnogo naliči na barijeru bezengijske stijene — Kargašilski greben — jeste greben koji povezuje niz vrhova od preko 5000 metara, a započinje vrhom Brno (4100 m) i Missis-Tau (4427 m). Nastavlja se sa markantnim Dih-Tau (5201 m), sa istočnim vrhom (5150 m), Pik Puškin (5100 m), zapadnim i istočnim Mižirgijem (5025 m i 4927 m), Krumkolom (4676 m), Pik Tihonova (4670 m) i Koštan-Tau (5151 m), a završava prijevojem Kundjum-Mižirgi. Traverziranje ovog grebena od Dih-Tau do Koštan-Tau predstavlja najtežu turu u Kavkazu uopće, težu i od Bezengijske stijene. Sjeverna stijena ove barijere predstavlja posebno poglavlje. Sva je zaleđena i u svojem donjem dijelu spaja se sa Mižirgi ledenjakom koji se u obliku slova »T« spusta u dolinu. Taj amojent u mnogo čemu podsjeća na područje same Bezengijske stijene.

Barijera vrhova nad ledenjakom Mižirgi povezana je sa bezengijskom stijenom prijevojima Sella i Dihin-Aus kao i vrnom Bašha-Aus (4500 m).

Od ledenjaka Mižirgi na sjever smjestila se grupa rastrganih vrhova Ullu-Aus (4789 m), Dumala-Tau (4557 m), Ural (4300 m), Utku (4346 m) i Gidan (4174 m). Taj dio ispresijecan je još manjim ledenjacima.

Gledano alpinističkim očima Bezengi predstavlja najprivlačnije područje. Svaka tura predstavlja malu ekspediciju pa se zato smatra ispitom koji otvara put do Himalaja, Karakoruma, Pamira ili Hindukuša.

Na području Bezengi ima desetak penjačkih uspona i nekoliko traverziranja svjetskih razmjera. Mnogi poznati smjerovi u Alpama daleko zaostaju za nekim smjerovima u centralnom Kavkazu.

Sjeverna stijena Dih-Tau ima dva smjera 5b, koji su isključivo ledenog karaktera. Isto tako sjeverne stijene Mižirgi (5b) i Krumkola (5b) spadaju među najteže u tom predjelu. Za ovu posljednju dobili su penjači za prvenstveni uspon zlatnu značku. U sjevernoj stijeni Katin-Tau najinteresantniji je uspon po 5b

preko Pik Tihonova. Južna stijena Dih-Tau je potpuna suprotnost sjevernoj. To je isključivo suha stijena sa dva smjera 5b i jednim 5a. Odmah uz nju nalazi se južna stijena Mižirgi sa mjerom 5a i 5b. U ovom dijelu rajona vrijedno je spomenuti sjevernu stijenju Ullu-aus (4789 m), sa smjerom koji se tek u zadnje vrijeme počeo ponavljati. U neposrednoj blizini uzdiže se vrh Ural sa sjevernom stijenom 5a. U barijeri Bezengijske stijene najmarkantniji su vrhovi Šara (5204 m) i Đangi-Tau (5051 m). Najkvalitetniji usponi u Šari su 5b i 4b, a u Đangi-Tau 5b na zapadni vrh. U sjevernoj stijeni Gestole postoji vrlo teški smjer od 5b. Uz te najkvalitetnije uspone ima niz uspona u rasponu od 2a do 4b koji omogućuju običnu pripremu i aklimatizaciju za najteže pothvate.

Posebnu grupu uspona čine traverziranja. To su ujedno i najteži usponi ovog predjela. Na prvom mjestu po složenosti i teškoći je greben Dih-Tau (sjeverni greben), Pik Puškina, Mižirgi, Krumkol, Pik Tihonova, Koštan-Tau; uglavnom vrhovi preko 5000 metara. Teška je Bezengijska stijena od Šare do Ljajvera preko Đangi-Tau i Gestole. Ocjena obih traverziranja je 5b. Od ostalih traverziranja značajno je priječenje Pik Panorama (4181 m), Ullu-aus (4789 m), Dumala-Tau (4557 m) i Kargašilski greben od sedla Canera preko Orta-Kara (4250 m), Salinan (4348 m), Saurtu (4300 m), MVTU (4200 m) do sedla Đorasti (4000 m).

Već 80 godina vrhovi Bezengija izazivaju pozornost mnogih alpinista. Prvi na ovo područje prodiru Englezi 1886. g. Na Dih-Tau nije bilo sreće. Tek 1888. g. engleskom alpinisti A. F. Mummery-u uspio je taj pothvat po jugozapadnom grebenu. Članovi iste ekspedicije popeli su se po sjevernom grebenu (4b) na Dih-Tau i Šaru po sjeveroistočnom grebenu (4b). Talijanski alpinista i fotograf Victorio Sella je 1889. godine i 1890. godine osvojio nekoliko vrhova. Godine 1903. engleska ekspedicija osvaja zapadnu Šaru (5157 m) sa juga. Godine 1931. austrijskim alpinistima uspjelo je priječenje cijele Bezengijske stijene. Nakon te godine događaji se odvijaju velikom brzinom. Sjeverne i južne stijene polako padaju pod udarcima kladiva i cepina inostranih i sovjetskih alpinista.

Nakon drugog svjetskog rata priliv inostranih alpinista i ekspedicija je velik. Od svih, najveći uspjeh postigli su Čehoslovaci koji ovdje borave 1957, 1962, 1963, 1964. i 1965. godine. Izvršili su prvenstvene uspone u Šari, Koštan-Tau i Brnu. Uz njih najviše uspjeha imaju Poljaci, Austrijanci, donekle Bugari i Nijemci. Godine 1958. dolaze Englezi na čelu s John Huntom. Osvajaju Šaru, Đangi-Tau i Dih-Tau. Ruski alpinisti postižu odlične uspjehe traverzirajući vrlo teške grebene Dih-Tau, Koštan-Tau 1960. godine.

Treba spomenuti da je uz uspjehe bilo i neuspjeha. Česi, Poljaci, Bugari pa i Rusi svoje uspjehe često su platili i životima. Jedan od najtragičnijih događaja bio je pogibija čehoslovačkih penjača Studničke i Černika 1962. godine u sjevernoj stijeni Šare pri pokušaju prvenstvenog uspona. Taj novi smjer penjali su na čast rođendana Černikove majke. Ogromni ledeni odron zauvijek ih je pokopao na podnožju ledenjaka Bezengi. Na rubnoj moreni ledenjaka podsjeća na taj događaj spomenik od granita sa uklesanim imenima i uvijek svježim kavkaskim cvijećem.

BEZENGIJSKA STIJENA

S lijeva na desno su vrhovi: Šara, Dangi-tau (istočni i zapadni), Katin-tau, Gestola i Ljajver. Desno u pozadini su Udžba, Shelda i Elbrus.

Foto: Z. Smerke

Sovjetski alpinizam

Alpinizam u SSSR-u organizaciono je vrlo složen. Smatraju ga vrlo opasnim sportom. Zato je i nastavni i sportski rad u alpinizmu reguliran mnogim pravilima i ograničenjima. Organe rukovodstva i kontrole formira Komitet za fizičku kulturu Sovjeta Ministarstva SSSR uz suglasnost Komiteta saveznih republika. Komitetu je povjerena stvarna kontrola u ljetnoj sezoni u najfrekventnijim logorima, bazama i rajonima, gdje se vrši nastavni i alpinističko-sportski rad. Praktičan povjeren je Dobrovoljnim sportskim društvima (DSD) pojedinih saveznih republika i drugim organizacijama. Najveći broj sovjetskih alpinista i visokogoraca čine članovi DSD. U njihovoj upravi nalaze se baze i logori. Pri saveznom, republičkim i drugim komitetima nalaze se alpinističke sekcije. U sastav sekcije ulaze kvalificirani i istaknuti alpinisti. Oni su ujedno i organizatori. Sekcije u okruzima, republikama i oblastima formiraju predstavnici većih republičkih sekcija.

Pripremi, usavršavanju i obučavanju početnika kao i provjeravanju sposobnosti alpinista posvećuje se pažnja kao ni u jednoj drugoj evropskoj državi. Bez prethodnog provjeravanja znanja i spremne nema dozvole za turu ili uspon.

Nastavno-sportski, alpinistički i trenerski rad u sekcijama provodi se rigorozno. Rad je usmjeren na uzdizanje alpinista-početnika koji skupljaju uslove za dobivanje značke »Alpinist SSSR«, zatim na usavršavanje alpinista koji sakupljaju uslove za jedan od sportskih razreda, i konačno, na sakupljanje normi i uslova naprednijih alpinista za jednu od saveznih sportskih kvalifikacija /majstor sporta/.

Karakteristika sovjetskog alpinizma jesu pripreme za ljetnu sezonu. To se odnosi najviše na one koji su daleko od planinskih predjela. Oni klubovi koji se nalaze na području planina, pripremaju se tokom cijele godine. Alpinističke sekcije sistematski planiraju rad. Velika pažnja poklanja se općoj fizičkoj kondiciji penjača. Za vrijeme boravka u planini svladavaju tehniku pohoda, uspon na vrhove i opću tehniku penjanja.

Izobrazba alpiniste traje tri godine. U prvoj godini postiže se opća fizička kondicija, ispunjavaju se norme za značku »Alpinist SSSR«, obilaze se logori i zborovi u planinama (Kavkaz, Pamir, Altaj, Tjan-San). U drugoj godini nastavlja se usavršavanje opće fizičke kondicije i sakupljaju norme za treći sportski razred u alpinizmu. U trećoj godini nastavlja se usavršavanje opće fizičke kondicije i ispunjavaju se programi trećeg sportskog razreda u alpinizmu. Za vrijeme boravka u planinama vrše se usponi u sastavu škola, logora i zborova.

Alpinističke sekcije vrše izobrazbu svake godine u tri etape: pripremni period, aktivni period i prelazni period. Pripremni period /od oktobra do aprila/ obuhvaća usavršavanje opće fizičke kondicije, uzgajanje moralnih i duševnih svojstava alpinista i usavršavanje njegovih najpotrebnijih navika. U aktivnom periodu /od maja do augusta/ alpinist mora postići maksimalne sposobnosti za pohode i uspone. U prelaznom periodu koristi nakon teških i napornih tura aktivni odmor /septembar/ postepeno privikavajući organizam običnim uslovima života.

Prijem novih članova obično se vrši u prvoj etapi pripreme /od septembra do aprila/, kada počinje opća teoretska nastava. Nastava se vrši po programu kojim rukovodi instruktor-alpinista. Prilikom odlaska u planine vrši se provjeravanje znanja stečenog teoretskom nastavom.

Izučeni i iskusni alpinisti bave se ispunjavanjem norme za najveća zvanja u alpinizmu. Oni treniraju u sastavu sportskih grupa ili komanda. Uz to moraju provoditi individualni trening po predviđenom planu.

Treniranje je obavezno za sve, za početnika i za vrhunskog alpinistu. Trening ruskih alpinista obuhvaća razvoj općih fizičkih osobina i moralno-duševnih svojstava, privikavanje organizma na visine, svladavanje tehnike alpinizma i njihovo usavršavanje.

Treniranje je tijesno vezano uz opći odgojni rad. Odlična metoda ocjenjivanja rezultata dostignutih treninzima vrši se ispunjavanjem kontrolnih normativa i provjeravanjem znanja tehnike i ostalih gorskih teškoća. Svoje obrazovanje i treniranje alpinisti su dužni vršiti do odlaska u planine a i u samim planinama.

Pripremni period izobrazbe traje skoro sedam mjeseci. Metode treninga su raznovrsne: jutarnje fizičke vježbe, gimnastika i skijaške vježbe. Jutarnja gimnastika traje 20 minuta. Treniranje se vrši dva puta nedjeljno po dva sata u gimnastičkim dvoranama, a obuhvaća hodanje, trčanje, skokove, vježbe na gimnastičkim spravama, užetu, gredi i slično. Učesnici treninga ujedno ispunjavaju norme trećeg razreda u alpinizmu.

Skijaško usavršavanje provodi se zimi. Vježba se dva puta nedjeljno po 2—3 sata, a praznicima i do 5 sati. U područjima gdje nema snijega alpinisti se bave atletikom, tenisom, veslanjem i drugim sportovima. Osim izučavanja osnova skijanja, popularne su i višednevne ture.

Interesantan je normativ u zimskom periodu. Alpinisti moraju ispuniti slijedeće uvjete:

— uslov za značku alpinista SSSR:	10 km za 1 sat i 5 min;
— uslov za 3. razred u alpinizmu:	15 km za 1 sat i 30 min;
— uslov za 2. razred u alpinizmu:	15 km za 1 sat i 25 min;
— uslov za 1. razred u alpinizmu:	15 km za 1 sat i 25 min.
- U područjima gdje nema snijega popularni su krosemi. Norme su slijedeće:
— uslov za značku alpinista SSSR:	1500 m za 5 min. i 45 sek;
— uslov za 3. razred u alpinizmu:	5000 m za 21 min;
— uslov za 2. razred u alpinizmu:	5000 m za 20 min;
— uslov za 1. razred u alpinizmu:	5000 m za 19 min.

Aktivni period traje četiri mjeseca. Započinje dva mjeseca prije odlaska u planine i traje još dva mjeseca u planinama. Grupe borave u logorima i bazama 24—30 dana. U tom periodu izmjenjuju se tri grupe po 150 ljudi. Zadaća ovog perioda je fizičko i alpinističko usavršavanje. Kao sredstva služe gimnastičke vježbe i jutarnje vježbe mišića i prstiju pomoću raznih sprava. Tempo i opseg treniranja se povećava. Sve više se uključuje hodanje i trčanje sa skokovima, slobodne vježbe, vježbe koje sadrže elemente akrobatike i specijalne vježbe, kao što je hodanje sa derezama, kopanje stepenica cepinom, zabijanje klinova, penjanje po užetu itd. Svemu tome dodaju se hodalački pohodi od 15—20 km, kros, vježbe u alpinističkoj tehnici, usponi i pohodi u cilju treniranja /laki vrhovi, prevoji/ i slično. Za vrijeme boravka u logorima vrši se masovni sportski rad ukoliko to tereni dozvoljavaju: tenis, odbojka i drugo. Za vrijeme boravka u planini vrše se u logorima kolektivne vježbe, jutarnja gimnastika, vježbe na obližnjim stijenama, ledenjacima i slično.

Prelazni period obuhvaća privikavanje organizma na normalni način života. Vrši se u obliku gimnastičkih vježbi u trajanju 15—20 minuta, nekim sportom ili se vrše turistički izleti i pohodi.

Logori su osnovne ishodišne točke za alpinističke ture i uspone. Svaki logor posjeduje šatore, prostorije za kuhanje, trpezariju, skladišta za opremu i hranu, higijenske prostorije i ako je moguće, prostorije za raznodu i učenje. U tome se u potpunosti odlikovao logor Bezengi, u kojem je boravila jugoslavenska ekipa. U ljetnoj sezoni u logoru borave 3—4 smjene. Rukovodstvo i osoblje logora je slijedeće: načelnik logora i njegov zamjenik kao načelnik za nastavni rad; načelnik gorske službe spasavanja; komandiri odreda (stariji instruktor i mladi instruktor); komandiri odjelenja, radist i liječnik.

Znanje i sposobnost učenika logora prije polaska na ture i uspone se obavezno provjerava. Posebna komisija instruktora provjerava sposobnost na obližnjim ledenjacima i stijenama. Ukoliko penjač zadovoljava pušta se na ture, ukoliko ne, nastavlja »trenirku« kako to Rusi nazivaju.

Na području SSSR postoje slijedeći alpinistički logori:

PODRUČJE KAVKAZA

»Adil-Su« — dolina rijeke Baksan, iz koje se odvaja dolina rijeke Adil-Su, 128 km od Nalčjika;

»Džan-Tugan« — dolina Adil-Su, 135 km od Nalčjika;

»Selda« — na sastajalištu dolina rijeke Sheldi i Adil-Su, 131 km od Nalčjika;

»Sahter« — dolina rijeke Adir-Su, 132 km od Nalčjika;

»Baksan« — dolina rijeke Baksan, 130 km od Nalčjika;

»Adir-Su« — sastajalište dolina Adir-Su i Kulumkol-Su, 125 km od Nalčjika;

»Himika« — vršni dio doline Adir-Su, 124 km od Nalčjika;

»Bezengi« — dolina rijeke Bezengi, 136 km od Nalčjika;

»Nakra« — u Zemo-Svaneckom području, na brdu Nakri, 100 km od sela Zgudidi;

Sedlo Caner (3920 m) sa uspona na Ljajver (4350 m) Foto: Z. Smerke

»Cej« i »Torpedo« — na obalama potoka Skaze-Dou, 103 km od Ordžonikidze i 50 km od Alagira;

»Alibek« — dolina rijeke Alibek;

»Donbaj« — na donbajskoj poljani, 133 km od Čerkeska i

»Crvena zvijezda« — dolina rijeke Donbaj Uljgen, 133 km od Čerkeska. -

PODRUČJE TJAN-ŠAN

»Talgara« — dolina srednjeg Talgara na sjevernim padinama Zailijskog Ala-Tau, 46 km od Alma Ate;

»Tjuk-Su« — područje Malo-Almaatinsko, 26 km od Alma Ate;

»Kak-Bas-Tau« — područje Malo-Almaatinsko, 22 km od Alma Ate i

»Alta-Arča« — Alta-Arčinsko područje, 50 km od grada Frunze.

PODRUČJE PAMIRA

»Sahter« — dolina rijeke Dugavi, na padinama Altajskog grebena, 60 km od Fergani i

»Barzob« — dolina rijeke Dugavi, na južnim padinama Gissarskog grebena, 52 -km od Staljinobada.

PODRUČJE ALTAJA

»Aktru« — dolina rijeke Aktru na području Garno-Altajske autonomne oblasti, 534 km od Bajska i 39 km od sela Karaj.

Stvaranju instruktorskog kadra u SSSR poklanjaju se velika pažnja. Do naziva mladeg instruktora u SSSR treba proći dug i detaljan put. Alpinist koji kandidira za taj naslov mora imati završenih 7 razreda srednje škole, ispunjavati norme trećeg razreda u alpinizmu, završiti sa ocjenom »odlično« 40-dnevni kurs za mlade instruktore alpinizma, i sudjelovati kao pomoćnik komandira odjelenja na dva skupa u nastavnom alpinističkom logoru. Za naziv »instruktora« potrebna je kvalifikacija mladeg instruktora, ispunjenje norme drugog razreda u alpinizmu i staž komandira odjelenja na šest zбора. Za naziv »starijeg instruktora« potrebna je kvalifikacija instruktora, staž komandira odjelenja u 4 zбора i staž komandira odjelenja za značku »Alpinist SSSR« u 4 zбора.

Osnovna forma obrazovanja i postizavanja tih naziva je 40-dnevni kurs. Posebna komisija dodjeljuje i razrješava nazive mladeg instruktora i instruktora. Naziv starijeg instruktora daje Komitet za fizičku kulturu i sport pri Sovjetu Ministarstva SSSR. Instruktori dobivaju posebnu knjižicu u koju se unose svi njihovi uspjesi na području alpinizma, dostignuća u zvanjima itd. Također i alpinisti posjeduju knjižicu u koju se unose i potvrđuju uspjesi i rezultati.

U razvoju sovjetskog alpinizma značajnu ulogu imaju sportski razredi, zvanja i najviša dostignuća u alpinizmu. Takav način vrednovanja je stimulans za što veće uspjehe. Razlika između početnika i majstora je ogromna. Početnik ne zna brzo i pravilno primijeniti tehniku, ocijeniti opasnosti ili pomoći drugima. Zato su njegovo napredovanje, znanje i uspjesi određeni zvanjima i razredima. Vodi se stroga kontrola sposobnosti pojedinaca.

Sa uspona na Gestolu. U pozadini Šara (5201 m)

Foto: Z. Smerke

Početna faza djelovanja u alpinizmu je osvajanje značke »Alpinist SSSR«. Alpinist je time osposobljen za ture i uspone prvog stepena.

Treći sportski razred u alpinizmu je najmasovniji. Taj razred daje pravo alpinisti da vrši ture II kategorije i niže rukovodeće funkcije u grupama. Pružaju mu se mogućnosti da pokaže individualne sposobnosti za teže i složenije podvige.

Ispunjavanje normi drugog sportskog razreda u alpinizmu daje pravo uspona III kategorije, koji mogu biti povezani i sa IV kategorijom. Stiče se pravo rukovođenja turama i usponima. Prvi sportski razred daje pravo uspona IV i V kategorije teškoće i vođenje uspona IV kategorije teškoće.

»Majstor sporta SSSR« ima pravo na uspone svih kategorija i pravo rukovoditi grupama. Majstori nose specijalne grudne značke koje su jednoobrazne za sve vrsti sportova u SSSR.

Sportski razredi i zvanja moraju se potvrditi radom na terenu po normama propisanim za dotična zvanja i razrede. Ukoliko se one ne ispune, gubi se zvanje. Sportski radnici i alpinisti koji su se istakli u organizaciji tura i uzdizanja kadrova a nemaju kvalifikacija za određena zvanja, mogu dobiti privremena zvanja »Zaslužnog majstora sporta SSSR«. I to zvanje mora se potvrditi radom. Naziv »Majstora sporta« dodjeljuje Svesavezni komitet.

Za najbolja dostignuća u alpinizmu dodjeljuju se svake godine poslije sezone posebne značke. Tri su grupe uspona po kojima se mjere najbolji postignuti rezultati: traverziranja, tehnički složeni usponi u stijenama i ledu, i visokogorski usponi (preko 6000 metara). Postignute rezultate ocjenjuje posebna komisija. Nagrade su diplome i medalje. Za najbolja dostignuća u organizacionom pogledu dodjeljuje se prelazni znak u čast najvećeg sovjetskog alpiniste E. M. Abalakova.

Sovjetski alpinisti dijele alpinističke pothvate na tri grupe: nastavne, sportske i istraživačke. U nastavnoj grupi se ispunjavaju uvjeti za sticanje značke »Alpinista SSSR«, pohađaju se tri razreda za alpinizam i alpinistički zborovi. Sportski pothvati vrše se u okviru komanda, grupa ili ekspedicija, a cilj im je usavršavanje u alpinističkoj tehnici. Istraživačke ekspedicije istražuju nepoznate predjele i prikupljaju podatke o njima, a manje se bave usponima na teško pristupačne vrhove. U njima sudjeluju iskusni alpinisti.

Broj učesnika u alpinističkim pothvatima može biti različiti, a to ovisi o specifičnim uslovima pojedinog pothvata. Brojni sastav mora biti takav, da je grupa sposobna pomoći svakom svojem članu pod bilo kojim uslovima. Sovjetski alpinizam osuđuje pojedinačno posjećivanje planina. Smatra se da je najidealnija grupa od četiri člana.

Grupa može dobiti odobrenje za neki uspon ili turu, ako članovi nabave dozvolu liječnika, kvalifikacije za dotični pothvat, ako poznaju teren, ako su fizički spremni i opskrbljeni odgovarajućom opremom i hranom. Neposredno prije polaska grupa mora ispuniti tzv. »Maršrutni list«, proći završno provjeravanje i dobiti potpis vođe logora, mjerodavnog za odlazak grupa. Članovi komisije za provjeravanje su načelnik logora i načelnik službe za spasavanje. Ekipa koja odlazi na teren upisuje se u posebnu kontrolnu knjigu. Ukoliko se ne vrati u predviđenom roku, za njom se šalje spasilačka ekipa. Ako je npr. predviđeno da će uspon trajati pet dana, a grupa se nije vratila do šestoga dana, gorsko-spasilački odred odmah formira ekipu za spasavanje.

Za sigurnost alpinista koji borave u planinama brine se »Spasilački odred«, nešto slično našoj Gorskoj službi za spasavanje. Jedno od bitnih obilježja sovjetskog alpinizma jest briga o sigurnosti penjača. Ako se uzme u obzir da u Sovjetskom savezu ima oko 30.000 alpinista, onda je brojka od desetak poginulih u jednoj sezoni gotovo neznatna, pogotovo u odnosu na cifru od 450 poginulih godišnje u ostalim evropskim zemljama.

Baze spasilačkih odreda postoje u svim logorima i još u nekim mjestima na podnožju planina (Nalčik, Alma Ata itd.). Vodstvo spasilačkog odreda čine njegov načelnik, radista i liječnik. Oni su oslobođeni od svih drugih dužnosti u logoru. Načelnik mora imati visoku kvalifikaciju u alpinizmu i sposobnost vođenja pohoda i uspona. U času kad stigne obavijest o nekoj nesreći, odmah se formira spasilačka ekipa od najspособnijih alpinista koji se u tom momentu nalaze u logoru.

Alpinisti koji su učestvovali u više od 4 spasavanja, dobivaju posebnu značku za spasavanje. Da bi svi alpinisti bili sposobni za spasavanje, u toku njihovog

alpinističkog obrazovanja vodi se paralelno i nastava o spasavanju i spasilačkoj opremi. Povremeno se vrše vježbe. Osnovni rekviziti su akija i mariner (specijalni čamac i specijalna nosiljka).

Ocjenjivanje teškoća vrhova, smjera i prijevoja dijeli se na pet kategorija sa podgrupama »a« i »b« (kod nas + i —). Prijevoji se dijele na tri grupe teškoća s podgrupama »a« i »b«. Usponi I i Ia smatraju se najlakšima, a V i Vb najtežima. Najviša ocjena prijevoja je IIIb. Pri ocjenjivanju nekog uspona i kategorizacije on se uspoređuje sa sličnim usponima, sa sličnim karakteristikama. Ono što ulazi u teškoću i ocjenjivanje uspona je tehnička složenost puta, apsolutna visina najviše postignute tačke, dužina uspona, dužina najtežih detalja i objektivna opasnost uspona. Uvjerili smo se prilikom naših uspona da su mnogi smjerovi u odnosu na naše, ocijenjeni mnogo višom ocjenom. Razlog tome je nadmorska visina, budući da su to vrhovi uglavnom viši od 4000 i 5000 metara.

Ekipa koja je izvršila neki prvenstveni uspon mora za ocjenu teškoće smjera priložiti slijedeći materijal:

- opći opis vrha ili prijevoja;
- detaljni opis uspona;
- šematsku kartu terena;
- sastav grupe i kvalifikacije članova;
- vrijeme utrošeno za uspon i vrijeme prijelaza karakterističnih detalja uspona;
- opis primijenjene tehnike;
- fotografski materijal sa ucrtanim smjerom;
- skicu smjera, vrha i bivaka;
- fotografije i skice teških detalja.

Klasifikaciju tura i uspona vrši posebna komisija Svesavezne sekcije alpinizma. Sve se to unosi u specijalnu tabelu vrhova i prijevoja SSSR, koja se publicira periodički.

Interesantno je osvrnuti se na opremu ruskih alpinista. Dok se zapadno evropski alpinisti odijevaju prema svojem nahodenju i opskrbljuju opremom prema svojim finansijskim mogućnostima, dotle su sovjetski alpinisti odjeveni uglavnom jednoobrazno. Tako npr. sovjetski alpinist svu opremu i penjački materijal dobiva iz skladišta u logoru. Opremom je zadužena posebna osoba, koja se brine za izdavanje i održavanje opreme.

Od opreme koja se razlikuje od naše u prvom redu treba spomenuti cipele sa trikunima. Odlično drže na snježnim padinama i ledu, ali su prilično nespretni u suhoj stijeni. Na cipelama su odmah prišiveni i gležnjaci od čvrstoga platna, koji se stežu sa dva remena. Kod odjeće su karakteristični kombinezoni žuto-smeđe boje, koji dosižu sve do gležanja. Ako se ispod njih koristi topla odjeća, onda su dosta praktični. Povrh gornjeg dijela kombinezona nosi se vjetrovka iste boje, standardnog kroja, sa džepovima i kapuljačom. Za niže planinske krajeve postoje i kratke hlače, također iste boje. Naprtnjače su glomazne, smeđe boje, ovalnog oblika. Nespretni su za nošenje jer vise, ali im je prednost u tome što u njih stane mnogo više nego u naše naprtnjače. Vestoni i spavaće vreće slični su našima.

Sovjetskim planinarima su se od naše opreme najviše sviđale tzv. »slonove noge« (spavaća vreća koja dopire do prsiju) i cipele sa »vibram« potplatima, koje se u Sovjetskom savezu ne mogu nabaviti.

Na lopaticama sovjetskih cepina nalazi se šesterokutni otvor koji služi za vađenje lednih klinova. Ledni klinovi su im standardnog oblika, dužine 20—25 cm, promjera 16—18 mm. Na vrhu klina je šesterokutna glava, ispod koje je prsten za karabiner. Donji dio klina je koničan i nazubljen. Zabija se u led čekićem, a vadi odvijanjem pomoću otvora na lopatici cepina. Neki alpinisti posjeduju klinove vlastite izrade od titana. Neobično su čvrsti i lagani. Konični dio je obično izrađen od spiralnih navoja. Utiskuju se u led uvijanjem i lako se vade. Karabineri su im trouglasti s maticom. Dereze su od čelika, vrlo teške, sa deset zubiju. Prednja dva zuba isturena su prema naprijed. Vrijedno je spomenuti odlične šatore tipa »Pamir« veličine 2 x 1,3 x 1,2 metra za 3—4 osobe. Težina šatora iznosi oko 3 kg.

To su najznačajnija zapažanja i podaci o sovjetskom alpinizmu, koje smo uspjeli sakupiti u toku našeg boravka na Kavkazu. Za mnoge informacije smo zahvalni vodstvu logora Bezengi i sovjetskim alpinistima, koji su boravili u tom logoru.

BOŽIDAR VELJKOVIĆ, Beograd

«Čudna» planina

Utisci sa Rile u Bugarskoj

Prvi su dani avgusta. Navršilo se godinu dana od kada nosim u sebi jedno sećanje, sećanje na jedno poznanstvo, susret sa planinom čije sam puteve zapamtio. Dugo ću se sećati svakog koraka na tom putu.

... I onda je nasfalo lepo vreme, združilo se sa nama i kao po dogovoru nije nas napustilo sve dok se petog dana, u kasno veče, nismo ponovo našli u Sofiji. Na Rili nismo upoznali čak ni izmaglicu. Vreme je bilo, kako Bugari kažu, »čudno«. Ustvari tako su i kazali u želji da označe nešto izuzetno prijatno, neobično dobro, nešto što zadivljuje, ono što bi trebalo da označi nepostojeći treći stupanj poređenja pri-
deva »lep«.

— Vaš kismet, čudno vreme! — ponavljao je svakog dana naš vo-
dič, i naš prijatelj, planinar.

Sa jutrom smo ostavili Sofiju i brzo zaboravili na nju zaneti okoli-
nom asfaltnog puta što zmijulja dolinom reke Iskar. Umrtvljena je ova
reka, kao i mnoge u Bugarskoj, prebijena joj je i glava i kičma. Samo
joj je rep, onaj izvorišni deo, ostao čitav — zahlađen planinskim izvo-
rima, izbistren i brz kao svaka reka koju planina rađa. Iskar — neko-
liko hidrocentrala, stotine kilovata električne energije. I jezera za ku-
panje, ribolov, vožnje čamcem. Najveće među njima poslednje je,
četvrto.

Kod grada Samokova smo ostavili Iskar i združili se sa drugom
rilskom rekam, sa Bistricom. Prešli smo oko sedamdeset kilometara
i došli u Borovec. Naši suputnici su nastavili putovanje za Plovdiv,
grad — lepoticu. Nitko nas od Bugara nije pitao da li smo bili u Sofiji,
ali nam je svatko rekao da iz njihove zemlje ne treba da odemo pre
nego vidimo Plovdiv.

Borovec je dobio ime po borovoj šumi koja ga opkoljava. Hoteli,
odmarališta, restoran, pošta, asfaltne ulice, kiosci sa suvenirima, prilično
detaljnim mapama planine Rile i knjigama o njoj. Sofija je u Borovcu
na vikendu. Mnogi iz cele Bugarske, a najviše deca omladinci, tamo
provode deo leta. Tko ide na Musalu, takođe je posetilac ovog mjesta.
Mi smo ga ostavili sa setom, jer nije bilo vremena da u njemu prove-

demo dan — dva. Za Borovec se kaže da je u podnožju planine iako se prostire na nadmorskoj visini od 1.250 metara.

Uz reku Bistricu, krenuli smo planinskom stazom ka izvoristu reke, ka Musalskim jezerima, da na najnižem od pet jezera, u planinarskom domu »Musala«, prenoćimo na 2.389 metara. Četiri i po časa je trajao put, sa zastancima, ručkom i borovnicama koje smo brali pored staze. Strmine što se spuštaju ka dnu klanca kojim smo išli obrasle su šumom borova. Na oko dve hiljade metara nadmorske visine četinari su polegli po zemlji. Zatim je zagospodarila trava. Iznad doma već neće biti ni nje, sem između kamenja, gde se uklještilo po malo zemlje.

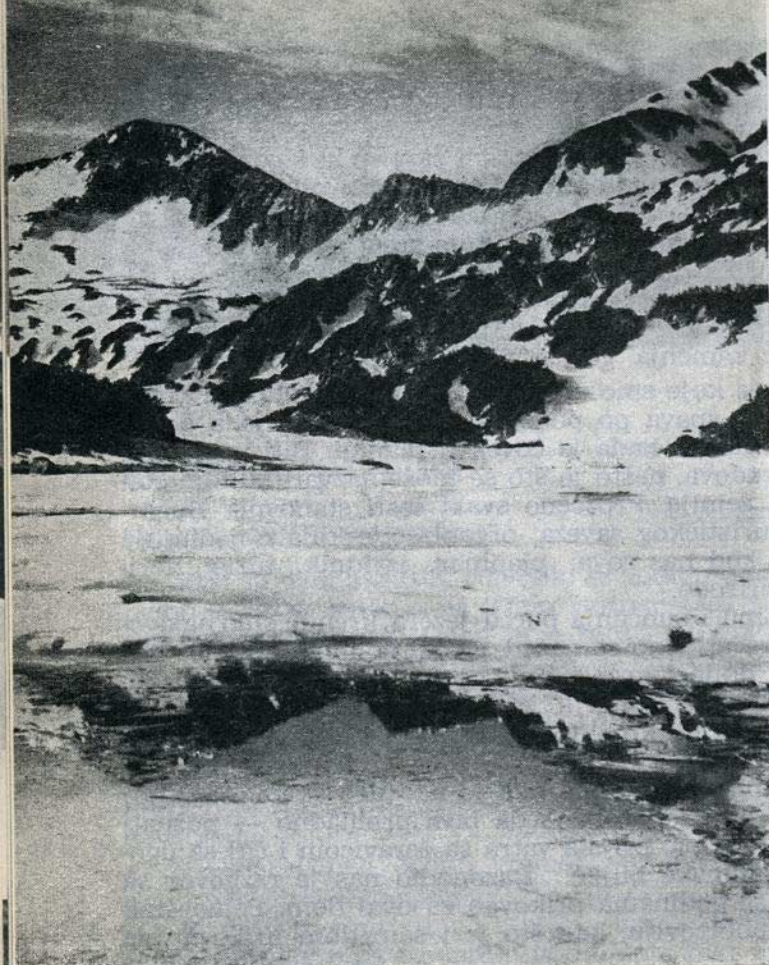
Sve planinarske kuće koje smo videli na Rili bile su pune, a ponekad i prepune. Često se spava po podovima svih prostorija a da se niko ne žali, jer sve je dobro kada je čovek u planini. Biti u planini, uopšte u prirodi van gradova, nešto je što se može nazvati kultom stanovnika nama susedne zemlje. Prosečno svaki šesti stanovnik Bugarske je aktivan član Turističkog saveza, organizacije koja objedinjuje delatnost onoga što se kod nas zove: planinar, izvidnik, turist, ferijalac, goran, prijatelj prirode.

Posle odmora u domu i sunčanja pored jezera, krenuli smo na dvosatovni izlet. Ustvari vraćali smo se nazad, ali ne dolinom Bistrice već grebenom iznad njene doline, grebenom koji se završava vrhom Jastrebec (2.369 m). Nismo se zamorili jer smo išli stranom. Sa vrha smo još jednom gledali dolinu kojom smo se vozili i kojom smo pešaćili. I Borovec smo videli.

Ispod samog vrha planinska kuća bila je kao deo stene, na kojoj je smeštena. Zašlo je sunce, počelo je da biva prohladno — poznati osećaj visokih planina — pa je prijala vatra sa žeravicom i čaj sa ugodnom aromom neke planinske biljke. Razonodio nas je razgovor sa starim domarom, koji se godinama prikovao za ovaj dom. Petnaestak ležaja prikovano je u potkrovlju, kao što je i sam dom prikovan za stenu.

Oprostili smo se od doma »Musala« i najnižeg Musalskog jezera pre nego što se sutradan sunce rodilo. Hteli smo da po hladovini prevalimo uspon od dva i po časa i da se duže zadržimo na vrhu Musale, najvišem na Balkanskom poluostrvu. Put je vodio pored ili nešto malo iznad ostala četiri Musalska jezera. Između gromada stena vodi šira staza. Markirana je pa nema bojazni da se zaluta. Tuda se nekada povlačila sila Musalskog lednika. Bili smo nestrpljivi da vidimo najviše jezero na Balkanu (2.709 m). Zove se ne bez razloga Ledeno jezero. Smešteno je u dnu Musalskog cirka, oivičenog sa severa prema jugu gorostasima: Iriček (2.852 m), Georgi Dimitrov (2.902) i Musala (2.925 m). Vrhovi su nadvisili jedan drugog, hitali prema nebu i kao da su u toj igri zaboravili na jezero u kome se ogledaju. Tako su ga osiromašili, ukrali su mu sunce. Samo jedan njegov krajičak zna za našu najveću zvezdu, pa je tako njime zagospodarila ledena kora. Nisu retke godine kada se led uopšte i ne topi. Mi smo zakasnili samo dvanaest dana pa da se na njemu klizamo; kada smo došli led se već otopio.

Iako je Musala nadvisila naš Triglav za 62 metra, uspon na nju je mnogo lakši. Nema nikakvih tehničkih problema, treba imati samo

*Jezero pod Bideriškim
čukarom*

Foto: R. Kovačević

snage pa da se čovek nađe na 2.925 metara (geometri dodaju još 40 santimetra). Dugo je Musali osporavan primat na Balkanu. Vrh Mitikat (2.918 m) na Olimpu smatran je krovom poluostrva otprilike sve do 1935. godine. Na Musalu su se ljudi odavno peli, još za vreme Turaka, ali je prvi zimski uspon izvršen 8. aprila 1923. godine. Deset članova Sofijskog turističkog društva »Aleko Konstantinov« predvodio je u Bugarskoj poznati planinar Pavel Deliradov.

Devet godina kasnije na Musali je izgrađena meteorološka stanica. Pre nekoliko godina izgrađena je nova zgrada u kojoj je smeštena i Kozmička stanica. Sva je prekrivena čeličnom mrežom koja predstavlja gromobran. Kažu da nije poznat vrh gdje je pražnjenje elektriciteta veće. Meteorolog nam reče, da je dan kada smo mi bili na vrhu bio najlepší prošle godine. Prosečno Musala ima u toku godine samo 12 dana kada nebo nije išarano oblacima.

Ni Bugarima nije jasno zašto se najviši vrh Rile zove Musala. Zna se da je većina vrhova na Rili dobila imena za vreme ropstva pod Turcima. Sada postoje i nova imena ali se u narodu češće čuju stara. »Musa« je osobno tursko ime, a sem toga ima i još jedno tumačenje:

»Mus« na turskom znači visok, veliki, a »alah« je bog, pa je tako Musala drugim riječima »visok do boga«.

Dva časa smo proveli na vrhu. Nebo nam se činilo nedaleko. Nazirali smo dugi lanac planine Balkan, koja kao da je prepolovila Bugarsku. Na Pirinu iza Pirinske Makedonije svetlucali su snežnici. Začudilo nas je i obradovalo što smo na ovom ogoljenom vrhu naišli na cveće. Iz jednog korena izbija nekoliko cvetića zagasito-plave boje. Taj cvet se učvrstio na steni i ne ha je za nedaće vremena, ponosan što se održao na toj visini.

Onda je nastalo tročasovno spuštanje. Kada smo bili između vrhova Malog i Velikog Bliznaka, videli smo na severu sva tri Maričina jezera, izвориšte reke Marice. Setio sam se osnovne škole, istorije i bitke iz prve polovine XIV veka. Planinarski dom »Grnčar«, gde ćemo stići pred podne i gde ćemo prenoćiti, videli smo još iz daleka zajedno sa Grnčarskim jezerom. Na njegovoj obali je dom izgledao kao usidreni brod. Na prevoju Džanka ostavili smo stazu do sutra ujutru i krenuli na sever kolskim putem ka domu.

U Grnčarskom jezeru smo ostavili umor. Kupanje je prijalo, iako je voda prohladna. A kako i ne bi hladna bila kada je jezero na 2.185 metara nadmorske visine.

Ne rekoh da se na jug od Musalskog grebena planina uvalila u dubodolinu vodenog puta reke Beli Iskar. Ova reka kao da je ranila Rilu, odvojila njena pobrđa i stvorila granicu između Srednje i Jugoistočne Rile. Ali ja se ovoga prisećam zbog drugog. Posle rata obale

Kupenite na Rili

Foto: R. Kovačević

reke posetili su inženjeri i tehničari, merili, premeravali i na kraju izračunali. Beli Iskar je zajažen, stvoreno je najveće Rilsko jezero (ali veštačko!) i nazvano »jazovir«. U njega se dave mnogi planinski potoci. Voda se bistri a onda ogromnim cevima počinje da putuje ka Sofiji. Tu, sa ovog jazovira Sofija pije vodu. Prilaz jazoviru je zabranjen i njega čuvaju vojnici.

Sutra smo ponovo došli na prevoj Džanku i nastavili stazom koju smo pola dana i jednu noć pre toga ostavili. Išli smo prema domu na Ribnim jezerima. Pešačili smo oko sedam časova po travnatom grebenu ili malo ispod njega. Prostor podseća na visoravan, iako to nije. Prošli smo ispod samih vrhova: Suha Vapa, Kovač, Srednji vrh, Kurdžiluk, Čemerno i Kanarata, a na neki od njih popeli smo se iz radoznalosti. U dolinama mnoga jezera: Jakuritska, Mrtvo, Banensko, Vapsko, Kanaratsko i druga. Sva različita po obliku i po boji vode. Iako smo na Rili videli oko tridesetak jezera bio je to samo mali deo od ukupnog broja koliko ih ova planina ima. Izbrojano ih je 189. Mi smo hitali prema Ribnim jezerima. Za leđima nam je ostao greben Musale i mamio nas da često zastajemo i pogledamo ga još jednom. Kao da smo želeli da ga uverimo da nas je zadivio.

Od vrha Kanarata u pravcu istoka proteže se veliki cirk. Vrh se strmim siparima spušta do dna, gde je prvo Ribno jezero. Između dva jezera, prilično velika i prilično duboka, nalazi se dom. Iako se jezera zovu »ribna«, domar nam reče da već davno nije video nikoga da je ulovio neku ribu. Dom je veliki; sunce ga brzo napušta jer se nalazi na samom dnu cirka.

Onih stotinak metara koji su razdvojili Ribna jezera spaja mala rečica, tako da jezera imaju oblik kaskade. kao i mnoga druga na ovoj planini. Iz donjeg ističe Rilska reka koja se uputila prema Rilskom manastiru, vrednom spomeniku koji tek po neki Bugarin nije još stigao da poseti. Mi smo sutradan brzo ostavili ovu reku, još potok, i uputili se ka najvećem jezeru planine i najvećem planinskom jezeru Balkana — ka Smrdljivom jezeru. Rasla je u njemu nekad neka čudna trava neprijatnog mirisa, koja je jezeru dala ime, a onda nestala. Ili je to samo legenda.

Kada smo prošli Partizansku poljanu, na istok nam je zakrčila vidik visoka stena Maljovice, poznatog bugarskog alpinističkog centra. Polako, gotovo neprimetno, sišli smo sa planine, zakoračili u dolinu...

Dugo ću se sećati svakog koraka na ovom putu. Sećaću se oblika vrhova preko kojih smo prošli. I znoja što štipa oči, lice, što oduzima snagu kada se sunce digne u Zenit. Sećaću se mnogih jezera, koja su bila odmor za oko i nagrada za trud. I kladenaca sa vodom koju kao da je, oko bistrilo. I mnogo krša, što nam je prečio put, i proplanaka gde smo se odmarali uživajući u plavetnilu neba uznemirenog vrhovima. U notesima, između listova hartije, doneli smo po cvet, koji nije hteo da zna za žegu, kišu, nevreme, mećavu, za sneg koji ga skriva i po deset meseci, ni za visinu od blizu tri hiljade metara, već je uporno krasio planinu.

Ali iznad svega dugo ću sačuvati utisak da sam posetio »čudnu« planinu.

Ljudi i planina

Još od prekjučer, i ponovno jučer, i ponovno danas, svejednako pada.

Pada! Prokleta bila!

Zakovani za nebo, svežnjevi oblaka pakosno grohoću gromove. Zaklinjemo ih pogledima, kumimo rukama. A kad ni to ne pomaže, lajemo na njih kletvu.

Privezani za kolac čekanja uzicom nemira, sudaramo se režeći.

Ujedamo se grubošću...

Šamaramo nipodaštavanjem...

Davimo intelektom...

A tada, užasnuti nad činom, bježeći bezglavo, sklanjamo se u tvrđavi »JA«.

Dižemo u zrak sve mostove.

Zamandaljujemo sva vrata i sve prozore.

Podižemo nasipe. Opasujemo ih rijekama. Zasađujemo bodljikavim žicama.

Ali zatim, očajni zbog samoće, isturujemo periskope.

Izmjenjujemo svjetlosne signale. Šaljemo izvidnice. Tražimo saveznike.

I, željni promjene, kretanja, do posljednje tetive, sklopivši primirje s nebom — osipavamo se putevima. Koračamo pod teretom izmišljenih zaduženja, ukrštavajući bivše i sadašnje planove.

I tako ponovno postajemo ličnosti.

Prisutnost ostalih prestaje biti važna. Jer, svatko od nas prolazi svojom stazom misli, i tek slučajno, i tek na tren, one se ukrštaju.

A odasvud uokolo, novo i nepoznato prodire pod kožu i plijeni.

I staro, dobro sunce, oslobođeno okova oblaka, nepoznato je i novo dok rađajući se umire na raskrvarenom zapadu.

Gledam i vidim: krvav trag sunca razmazan putevima.

Slušam i čujem: prohujale vihore skrupčane u kotlinama.

Mislim i pokušavam dokučiti: prirodu i ljude i nevidljivu, a neprekinutu pupkovinu kojom su povezani.

Izdvojena od ostalih svojim ostankom u mjestu, prebirem po utiscima. Sortiram ih. Pravim mjesto za nove. No mjesta je malo. Nabubrela udivljenja, prezasićena zastrašujućom ljepotom, čula su umorna. Poražena.

Da, poražena. I ja sva sam poražena. I mi svi smo poraženi.

Čovjek pred planinom na koljenima!

Strahopoštovanje vjernika na ulazu u predvorje hrama. Jer osjećamo:

Ovoj se planini može samo naslutiti, samo izdaleka oslušnuti bilo.

Ona nas ne prihvaća!

Ona nas ne treba!

Nas, uljeze u njeno carstvo mira i ljepote.

A sutradan, opkoračujemo njene gudure.

Prelijećemo njene vrhove.

Premećemo njeno kamenje. Njeno cvijeće. Njeno zvjerinje.

Skvrnavimo djevičanstvo njenog snijega.

Svojim sivim sjenama zaklanjamo njena gola ramena i grudi, izložena suncu.

I vraćamo se. Ponosni. Pobjednici. Ne sluteći ponovni poraz.

A nas ima:

Ničim zaustavljivih...

Željama vođenih...

Opasnošću primamljenih...

I, nama, takvima, ništa nije dovoljno dosta.

Sluteći jalovu slobodu ptica, ne svijamo gnijezda i nadamo se uvijek nanovo pobijediti.

A, tada, u trenutku kad se rukuju dan i noć, shvatimo da smo prevareni.

Ostaje nam da se pritajimo. Da postanemo nevidljivi, nečujni. Da pokušamo nadmudriti planinu.

I čekamo smirenje tonova u buđenju sunca.

I slušamo muziku.

Ali, ovaj orkestar nije uvježban. Samovoljno upadaju čas udaraljke, čas neka nepoznata glazbala, koja podražavaju dječji glas na granici smijeha i plača.

Zbunjuju dirigenta i on se neprekidno vraća na početak.

I nikada da dođe kraj. Nikada smirenje. Nikada dan!

Ivicom čekanja šulja se razbojnik — san.

I zarobljuje vjeđe.

A zatim, a kasnije? Tišina!

Samo i jedino tišina. Kao poziv i kao odgovor.

Slojevi tišine, koji odnekud padaju, talože se, betoniraju. Vezujući predmet sa slikom, san sa javom, istinu s laži i život sa smrću.

Tjedan dana u stijeni Petit Dru-a

Koncem kolovoza ove godine evropsku javnost je uzбудila dramatska borba za dva ljudska života u stijeni alpskog vrha Dru-a. U Bonattijevom smjeru nevrije me je zarobilo dva slovenska penjača. Nakon sedam dana provedenih u stijeni, snijegu i ledu naši planinari bili su spašeni. Evo kako je dnevna štampa opisala spasavanje!

„Zajedničkim naporima francuskih alpinista iz Chamonixa, vojnih jedinica i žandarmerije spašeni su jugoslavenski planinari Tine Mihelič i Boris Gruđen, koji su bili sedam dana blokirani u Bonattijevom smjeru na vrhu Dru u masivu Mont Blanca. Spriječeni snježnom vijavicom naši penjači nisu mogli krenuti ni naprijed ni natrag s jedne male platforme na visini od 3400 metara. Poslije sedam dana i sedam noći koje su proveli sami u stijeni i bez hrane, koja im je ponestala posljednih dana, Mihelič i Gruđen osjećaju se sada dobro. Ekipe spasavalaca pomogle su im da dođu u Chamonix. Oni su odmah odvezeni u bolnicu radi medicinskog pregleda.

Spasavanje Miheliča i Gruđena bilo je veoma dramatično. Njihova odsutnost primijećena je još tri dana ranije. Od tada su nad stijenom stalno patrolirala dva helikoptera ali su planinare otkrili tek nakon dva dana. Kad je konačno utvrđeno mjesto na kojem su bili blokirani, planinska jedinica francuske vojske

kojom zapovijeda potpukovnik Connet uputila se zajedno s nekoliko profesionalnih alpskih vodiča tom mjestu.

Do jugoslavenskih planinara prvi su stigli vodiči iz Chmonixa, koji su tom prilikom ostvarili mali podvig. Oni su u rekordnom vremenu uspjeli svladati Bonattijev smjer, koji se smatra jednim od najtežih u području Mont Blanca. Pošto su dali Jugoslavenima toplo piće i nekoliko zalogaja hrane, francuski vodiči su htjeli osigurati takozvano »pasivno spuštanje« jugoslavenskih planinara. Međutim, Mihelič i Gruđen su izjavili da se osjećaju dovoljno jaki da sa svojim francuskim spasiocima siđu normalno. Taj silazak bio je olakšan okolnošću da su vodiči penjući se po stijeni priredili sve potrebno za silazak zabivši u stijenu dovoljno klinova i montirali užad. Do baze grupa je sišla oko ponoći poslije veoma napornog i opasnog spuštanja. Iz te baze Mihelič i Gruđen su u jutro prevezeni helikopterom »Allouette« u Chamonix. Pri spašavanju sudjelovao je posebni vod alpinističke škole francuske vojske, šest vodiča iz Chamonixa, dva helikoptera žandarmerije i civilne zaštite.”

A sada, evo, opis tog događaja iz pera jednog učesnika, koji je nakon silaza s Dru-a na slovenskom jeziku opisao svoju pustolovinu za ljubljansko »Delo« od 6. rujna ove godine.

Malo je vrhova u Alpama tako drsko oblikovanih s tako divljim i skladnim oblikom, kao što ga ima Petit Dru (3735 m). Taj šiljasti granitni obelisk već skoro stotinu godina stoji na jednom od prvih mjesta u popisu želja alpinista koji zalaze u montblanško gorje. U povijesti alpinizma ovaj znameniti vrh ima posebno mjesto: svaki prvenstveni uspon u nekoj od njegovih stijena je korak dalje od do tada dosegnutog stupnja težine.

Već prvi pristup na vrh 1878. godine dugo je važio kao mjerilo. Deset godina kasnije uspjelo je grebenko prečenje oba vrha Dru-a, najprije s višega na niži a zatim obratno (znatno teže), i opet se Dru uvrstio među najteže uspone u granitu. Nakon brojnih pokušaja 1935. izvršen je uspon preko sjeverne stijene. Posljednji i najteži problemi blii su riješeni 1952. i 1955. godine: zapadna stijena i jugozapadni stup. Uspon preko zapadne stijene je po izjavi prvih penjača otvorio novo doba u razvoju alpinizma. Ništa lakši nije ni jugozapadni stup, koji je sam samcat riješio bez sumnje najveći alpinista današnjice, Walter

Bonatti. Slijedećih godina bilo je nekoliko ponavljanja uspona i oba smjera su se uvrstila među najviše cijenjene ekstremne uspone u suhoj stijeni. Zapadna stijena nije nepoznata slovenskim alpinistima. Navezi Mahkota—Fajdiga i Kunaver—Drašler zauzimaju visoko mjesto na popisu prvih ponavljača uspona. Ali u Bonattijevom smjeru sve do ove godine nije još bilo kladiva slovenskih penjača.

Ovogodišnja ljetna sezona u masivu Mont Blanca bila je kao i u čitavim Alpama vrlo nepovoljna. Trajnog lijepog vremena uopće nije bilo. Nakon tri četiri dana sunca obavezno su slijedili kišni dani a u visinama pao je i snijeg. Prilike u zaleđenim stijenama također su bile slabe. U lipnju i srpnju utaborili su se na Monteverisu brojni slovenski navezi, ali su svi umjesto namjeravanih uspona u ledu morali pokušati sreću na strmim južnim stijenama, koje su se brzo otoresle novoga snijega.

Nisam imao u planu s Borisom uspon na Dru, nego smo željeli u zaleđene stijene Mont Blanca. Međutim, prilike su nas primorale da smo se odlučili za suhu stijenu i tako se dogodilo da smo u petak 20. kolovoza u 5 sati ujutro stupili u stijenu Dru-a. Vrijeme je bilo jasno i tamna stijena iznad nas oštro se lučila od zvjezdanoga neba. Te stijene bilo je za dobrih tisuću i dvije stotine metara i nije bilo vremena za krzmanje. Donji dio stijene predstavlja strmi ledeni kuloar, koji je po lijepom vremenu moguće obići po stijeni s desne strane. To smo i učinili i oko devet sati preko strme ledene prečnice smo dosegli početak stupa. Jugozapadni stup se odavle u jednom jedinom zamahu diže 750 metara visoko. Njegova strmina, iznimno jaka za granitnu stijenu, popušta tek posljednjih stotinu metara. Smjer vodi uglavnom u ravnoj liniji po sistemu ploča na samom rubu stupa. Teškoće su većinom jednakomjerno raspoređene i ni u jednoj dužini nisu ispod petoga stupnja, ali ga često prelaze. Potankosti uspona ne namjeravam opisivati, samo bih iznio nekoliko glavnih podataka.

Nas dvojica nikako se ne bi mogli ubrojiti među brze naveze. Penjali smo u odmjerenom tempu, vrlo pažljivo se osiguravali, ukratko, naše geslo je bilo: radije dan više, pa bez naprezanja, padova i sličnih neprilika, jer smo prvo mjesto dali sigurnosti. Tako smo u dva dana bez nekih neprilika svladali veći dio stupa i 21. kolovoza pod večer dosegli konac najvećih teškoća. Istina, noć nas je uhvatila na tako neprikladnom mjestu da smo morali bivakirati viseći na užetima, ali to nije moglo smanjiti naše dobro raspoloženje. Teškoće su bile pri kraju i trebalo nam je još samo četiri pet sati lijepoga vremena i sve bi se sretno završilo. Sve je teklo normalno i upravo smo počeli u mislima sastavljati jelovnik za slijedeću večer u taboru na Monteverisu. U tom času zapravo i započinje naša dogodovština.

Usred noći oblaci su prekrili vedro nebo, započeo je jak vjetar i oko jedan sat poslije ponoći sa bljeskom i gromovima počelo je sniježiti. U času nas je zahvatila studen i mi smo se drhćući skutрили u našim bivak-vrećama. Izvanredno snažni naleti vjetra njihali su nas amo tamo i prijetili da rastrgaju vreće, bez kojih u stijeni ne bi mogli izdržati više od jedne noći. Jutro je bilo tužno, vjetar je i dalje puhao, a snijeg padao iz sivih oblaka. Vidljivost nije bila veća od trideset me-

tara. Stijena je dobila posve zimsko ruho: s prevjesa visile su ledene svijeće, na tanku ledenu glazuru počeo se lijepiti snijeg i pobijelio je čitavu stijenu. Najviše snijega bilo je u kaminima i pukotinama, pa smo jednoglasno zaključili da je penjanje u takvim prilikama nemoguće. Sniježilo je dalje s kraćim prekidima čitav dan i slijedeću noć. Druga noć visenja na užetu i treća noć u stijeni već nam je znatno iscrpila snage, ali nas je slijedeće jutro tako iznenadilo kristalno čistim nebom, da smo brzo zaboravili na neugodan položaj, koji bi bolje priličio prenoćištu šišmiša negoli čovječjeg bića. Oko devet sati dosegle su nas suncane zrake i veselo smo počeli protezati naše udove izmučene od mraza i neudobnog položaja. Veseli smo bili unatoč ledenoj glazuri koja je predstavljala priličnu opasnost. Ali čim se stijena ugrijala, ledena glazura odletjela je u dubinu; tek je po pukotinama i policama ostalo dosta snijega. Poslije podne nastavili smo penjanje. Bilo je teško. Svaki oprimak trebalo je najprije očistiti od snijega i tek ponegdje uspjelo nam je ispod debelog snijega otkriti klin za osiguranje. Često smo morali počekati da nam se promrzle ruke ugriju i sve te teškoće bile su uzrok da smo toga dana napredovali svega tri dužine, dakele slabih sto metara visine. Pred noć smo stigli do dosta udobne kamenite terase pod posljednjom strmom stijenom. Svega još jedna dužina dijelila nas je od vršnog i položitijeg dijela stijene, koji se sastoji iz polica. Zaključili smo da se nalazimo dobrih sto metara ispod vrha, a to su nam kasnije potvrdili i spasavaoci. Naš položaj bio je ugodan i u mraku smo se udobno smjestili na terasi. Uzeli smo izdašan obrok hrane, jer slijedeći dan treba na vrh i zatim sići u dolinu.

Ali četvrta noć u stijeni opet nam je donijela veliko razočaranje. Svu noć je sniježilo i kad smo se ujutro izvukli iz vreće, oko nas je bilo pola metra snijega. Stijena nas je stvarno učinila svojim zarobljenicima. Nije bilo izgleda da se vrijeme popravi i mi smo počeli razmišljati kako da se oslobodimo tog položaja. Prvi prijedlog je glasio: počekati na lijepo vrijeme i zatim se popeti na vrh, a drugi: dozvati spasavaoce. Nakon zrelog razmišljanja smo odlučili zvati spasavoce. Na tu odluku su nas ponukale slijedeće okolnosti: vrijeme nije pokazivalo znakove poboljšanja, a snijeg je i dalje padao. Hrana je bila pri kraju, a u stijeni smo bili već peti dan. Bojali smo se da bi nam slijedećeg dana kod daljnjeg uspona ponestalo snage, ako ne prije, a ono pri silasku kroz metar debeli snijeg, koji je kasnije prouzročio i spasavaocima velike teškoće.

Odlučili smo se dozvati spasavaoce i mislimo da je naša odluka bila pravilna. Oko osam sati čuli smo iz smjera kuće Charpou, koja stoji na podnožju stijene Dru-a, glasove naših drugova, koji su u brizi za nas motrili stijenu. Razložili smo im svoj položaj i oni su pokrenuli akciju za spasavanje. Potankosti spasavanja bile su već objavljene u štampi i ne namjeravam ih ponavljati. Samo bih htio navesti da je spasavanje izvodila Vojna alpinistička škola (Ecole Militaire de Haute Montagne) u suradnji s civilnim gorskim vodičima i žandarmerijom. Spasavanje je bilo pravi spektakl, jer su spasavaoci raspolagali sa svim najmodernijim pomagalicama. Najbolje su im koristila dva helikoptera koji su transportom ljudstva i opreme na najveću moguću visinu bitno

pospješili brzinu spasavanja. Tom prilikom često smo se sjetili naših spasavaoca, tih vrlih momaka, koji u znoju svog lica nose opremu na visinu. Sjetili smo se teških unesrećenika, koji nisu bili u stanju da podnesu težinu napornog i dugog transporta, a koji helikopter izvrši za par minuta i tako spasi mnogi ljudski život. Mnogo godina žele naši spasavaoci to praktično vozilo, ali novaca nema, pa nema.

U našem najvišem bivaku smo proboravili tri dana i tri noći. U tim danima hrane nam je ponestalo i trebalo je štediti vlastite snage. Stalno smo se brinuli da čuvamo toplinu tijela i brižljivo smo se zavili u bivak vreće. Za hladnoću smo bili dosta dobro opremljeni, jedino smo imali slabije osigurane noge. Usprkos tomu smo i šesti, najteži bivak, preživjeli bez ozeblina. Spasavaoci su do nas stigli sedmoga dana na večer i još iste večeri nas otpremili iz stijene. Toga dana vrijeme je bilo lijepo, ali uvjeti za penjanje bili su teški i vrlo neugodni, pa su spasavaoci uistinu imali težak posao. Silaz je bio vrlo naporan jer smo jedva stajali na nogama. Ipak smo oko 11 sati na večer završili posljednji silaz po užetu i dosegli greben *Flammes de Pierre*, na kojem su spasavaoci imali svoj tabor.

Čitavo vrijeme našeg zarobljeništva u stijeni sačuvali smo moral na visini, ali kad smo se našli među spasavaocima i našim drugovima, živci su nam bili pri kraju i nismo više mogli zadržati suze. Za nama je bilo tada sedam hladnih dana i sedam još hladnijih noći zatočeništva u stijeni Dru-a, ali je to brzo palo u zaborav. Pred nama je bilo nešto što smo nanovo otkrili i što nam se nikad nije činilo ljepše: život.

Tine Mihelić

Andraševa ležaljka

PLANINARSKA ANEGDOTA

Dočekivala se Nova godina u planinarskom domu na Kalniku. Otakako je dom bio sagrađen nije bilo ni rada, ni proslave bez našeg Andraša, neke vrsti ekonoma, koji je u svako vrijeme bio sposoban da u selu nabavi sve što su planinari zaželjeli. Zato su ga svi neobično voljeli i uvijek gostili i častili.

Tako je bilo i te Stare godine. Nešto od »maligana« nešto od zime u neko doba noći prevrnuo se Andraš na ležaljku blizu peći i zaspao. Kako je zima bila izvanredno jaka ponijeli smo i rezervne gunjeve. Kada se konačno išlo spavati, brzo su se napunile sve sobe ali i klupe u blagovaonici, na gunjevima nigdje ni traga. Električke još nije bilo u domu, a i petrolejke su te noći »slabije« svijetlile i tako veoma potrebni gunjevi nisu bili pronađeni. Naložili smo dobro peći i svatko se smjestio što je bolje mogao.

Kada smo se ujutro probudili, digli smo i Andraša sa njegove ležaljke i neobično se obradovali. Andraš je spavao na rezervnim gunjevima ma da toga i nije bio svijestan.

Marija Pomper

Avčin: Gdje tišina šapće

Francè Avčin: »Kjer tišina šepeta«
Mladinska knjiga, Ljubljana, 1965.

Upravo je neshvatljivo da knjiga kao što su sabrani zapisi našega nama svima dobro poznatoga planinarskoga pisca Franceta Avčina, nije do danas našla svoj prikaz na hrvatskosrpskom jeziku ni na području literature a ni u okviru naših planinarskih časopisa. A ipak upravo ova knjiga predstavlja prvo djelo takve vrsti u jugoslavenskoj književnosti, koje ne samo po sadržajnoj vrijednosti, nego i po literarnom izrazavanju, daleko natkriljuje sve što je do sada sličnoga izašlo kod nas.

Posve je prirodno da je velik dio knjige posvećen našim Julijcima: Visokom Rokavu, Mangartu, Višnjoj gori, Rjavini, Kanceljnim i Germlajtu, a iznad svega Triglavskoj stijeni. Taj zapis pisan je toliko neposredno da čitajući ga ponovo ponovo osjećaš pod prstima glatke previse triglavske stijene, da ponovno stupaš po njenim zračnim policama, da ponovno gledaš nježne cvjetove bijeloga alpinskoga maka, toga skromnoga ukrasa njenih sunčanih grebena i da te hvata tuga što si ostario prije nego ti je bilo dano da u najljepšem i najdrskijem usponu u ovoj našoj »božanstvenoj« stijeni, preko »centralnoga stebra« slijediš trag našega nama svima dragoga penjačkoga druga Čopovoga Jože. U tom članku, svježe napisanom odmah poslije izvršenoga uspona i prvi puta objavljenog 1948. godine u »Planinskom vestniku«, naš je autor u jednom »kugyjevskom« stilu, a opet na njemu svojstven način, ispjevao himnu stijeni, stijeni kakovu smo upoznali svi mi koji smo imali sreću da u njoj krstarimo i da tu stijenu u njegovim rečenicama sad pod naše stare dane ponovno doživimo u svojoj njenoj velebnosti i jedinstvenoj ljepoti. Već su Jožetove »Zlatorogove Steze« bile za nas tada veliko otkriće njenih najskrovitijih čari, a Črni graben »ulaz u inferno«, hladan i jezovit, kojem se uz bok kod nas mogu možda samo staviti Kale u stijeni Šibenika na Biokovu i prelaz u gornji kotao Dilinoga katuna u Bradi u Prokletijama. Ali je taj članak ujedno i himna našem najvećem majstoru stijene i našem dragom drugu u navezu Čopovome Joži i s pravom je taj smjer upravo Avčin prozvao Čopovim smjerom u Triglavskoj stijeni, a »centralni steb« Čopovim stebrom. To je samo maleno priznanje tom skromnom »malome« čovjeku a velikom našem alpinisti i dobrom i nezaboravnom drugu.

Drugu grupu zapisa čine usponi u Centralnim Alpama, u Švajcarskoj i u Dauphinè-i. Majstorski su dani doživljaji na Gran Paradisu, Jungfrau-u, Matterhornu i Monte Rosi. Prečenje Bernine preko silovitoga Bianco-grata sa dva nedorasla pratioca za takovu turu i u lošim vremenskim prilikama ne samo da odaje majstora takvoga poduhvata nego i sjajnoga pisca jednostavnih rečenica, a logičnih u slijedu i punih sadržaja.

Ali nisu opisi različitih drskih uspona što čine najvrijedniji dio knjige. To je autor sam, njegov odnos prema prirodi uopće, a planinama napose, njegovo razmišljanje o nama, o našem današnjem životu, o našoj »kulturi« i o »stalnom društvu napretku«. »Smrtne bolesti našega časa: kuga konformizma, virus civilizacije in bacil naveličanosti deluju zanesljivo, kot lovke polipa segaju čez vso navidezno pestro monotonega modernega življenja. V teh časih navdušenje, entuziazem, sicer bo kmalu zmagal vsemogočni moderni bog, bog nespameti«. »Človek je stroju sprva naložil svoje telesne napore. Potlej je od stroja zahteval natančnost svojih del. Sedaj mu odriva še svoje intelektualne operacije, višak svoje dejavnosti. Manj delati, manj misliti, to mu je nov ideal«.

Što ga je vezalo za planine i za prirodu? »Če bi me danes vprašali, za kaj hodim v gore, bi bil v zadregi pa tudi ne. Odgovoril bi lahko le s Kugyjevimi besedami: »Ker moram! Drugega ne vem! Taj »moram« koji često ne pita za

moćnosti, za hladnu logiku modernoga gradskoga čovjeka. »S starim tovarišem sva zopet enkrat začutila znani nemir: imalo naju je in sililo, dokler nisva na zadnje sedela v gorenjcu...« Da, zaropotala je torba duboko u srcu, nemir je ušao u krv, onaj sveti nemir, koji se neizostavno javlja svakoga proljeća ponovo u svih nas koji smo svoj život povezali s prirodom, kojima je ona ostala ne samo sredstvo rekreacije, nego učiteljica i sadržaj života. Ta veza sa prirodom naročito se osjeća u njegovim »Pogovorima s gozdom«, a osobito u zapisima Avćina-lovca, pogotovo u najljepšem od njih »Moj edinik«. Jer lovom se bavio od najmlađih dana, ali ne za to da bi nepotrebno ubijao, nego da bi bio bliže prirodi, da bi ju bolje upoznao i bolje razumio. »Kolika sreća, da si človek in lovec!« kliče naš autor. Upravo »lovce ostane vse življenje otrok, res, toda srečen otrok narave«. Upravo u lovu »se srećaš z veliko naravo tako živo, tako prvobitno, tako iskreno«. Jer »ko ti bodo ostarelemu gore že zaprle vrata, boš ševedno lahko lovil«.

Posebno je određen stav prema onim sadašnjim »osvajajcima« stijena i vrhova, kojima je svladavanje zapreka u stijeni jedini cilj, a »proslavljeni« uspon jedina svrha. »Se ta vspon, pa bo slave dovolj, da ne bo treba plezati nikoli več!« »Ti moderni vitezi klina ne vedo, da gdor jaše na tigru, ne more več z njega, če si ekstremist, moraš prek svih ekstremov«. Kugyji su mu uvijek bili iznad svih Buhla i drugih sličnih »osvajajaca« gora. I zato nije čudo, da je upravo stari »doktor« Kugy i našem autoru bio uzor planinara i alpiniste, esteta, kojemu su planine bile životna potreba, jednako tako kao lijepa knjiga ili lijepa muzika. Nikakovo »osvajanje« vrhova i stijena, nikakovo poigravanje sa vlastitim životom. »Klin v špranji mi je bil pri plezanju meja dostojnoga vedenja do gore, police in kamini njena naravna pota, klin svedrovec pa je že nasilje, ki ne pozna meja«.

Ali naš autor ne zaboravlja ni čovjeka u planini. Pored prijatelja i druga u navezu, on nas upoznaje i s domaćim ljudima: bohinjskim drvarima, trentarskim lovcima, onima »divjim« »celim filozofima«, kao s pokojnim Tinčekom, Janezom Mencigerom iz Stare Fužine ili trentarskim lovcem Tonetom Kravanjom ili pokojnim Frenkom Ponikvarom koji preko 40 godina »kroji usodu srnjadi in jelenjadi, kunam in gamsom ot Iške do Zelimeljšice«.

U ovoj divnoj knjizi, u ovoj himni prirodi i pravome planinarstvu jedna me rečenica ipak duboko zaboljela u srcu. U crtici »Tri noći« čitam: »Mogoče pa le niso daleč ljudje, kaki partizani ali tisti srbski begunci, ki so iz Gorskega Kotara pobegnili pred brati Hrvati, siromašni, da se bog usmili«, a nisu li možda bježali pred hrvatskim »poturicama« ili hrvatskim »domaćim Judežom« kako svoje slovenačke ustaše s pravom zove naš autor u istoj ovoj knjizi?

S pravom se pita naš autor: »Čigavo življenje je bogatejše: filistra-bogataša ali umetnika-berača? Gdo je sploh živel, doživljal: zapečkar-lenuh ali garač-ustvarjalec? Le zakaj je toliko nemirnih s samim seboj nikdar zadovoljnih ljudi vprav v vrstan alpinistov? Tistih namreč, ki gore ne morejo pustiti do konca svojih dni«. »In če pri tem, podobno kot umetniki, počno stvari, ki se zde nerazumljive, nesmiseljne, gdo nam daje pravico soditi jih ex cathedra iz naše varne trodimenzionalnosti mehkih naslanjačev, po suhih paragrafih za vsagdanjo rabo? Naj gluhi ne sodi o simfonijah, evnuh ne o ljubezni!«

Jer, »gore so vselej čiste. Kot žareče plamenice nad somrakom izrojene človekove civilizacije sijajo uzvišeno, prek vseh časov. Tudi v času, ko nihče ne bo več hodil po njih, po tej zemlji!«

I zato hvala autoru na toj zbirci i Mladinskoj knjigi koja nam ju je u ovako odličnoj opremi spremila.

Dr B. Gušić

Jerin: Istočno od Katmandua

*Zoran Jerin: Vzhodno od Katmanduja
Izdanje Mladinske Knjige u Ljubljani 1965.*

U našoj izvanredno siromašnoj planinarskoj beletrističkoj literaturi (a bilo bi i potrebno i zanimivo pokušati eruirati uzroke tome siromaštvu) upravo izašla putopisna knjiga Zorana Jerina »Istočno od Katmandua« predstavlja svakako jedinstven, značajan i vrijedan prilog. Aleš Kunaver, istaknuti slovenski planinar, planinarski umjetnički fotograf i naš najistaknutiji planinarski sineast odlučio je, da otpuče u Nepal i da tamo snimi dokumentarni film o proslavljenim, danas po čitavome svijetu poznatim i cijenjenim Šerpama, domorodcima sjeveroistočnoga dijela Nepala. Na taj daleki put pozvao je Zorana Jerina, koji je na punih 250 stranica na izvanredno živ, slikovit, instruktivan, zanimiv i sa raznih aspekata zaokružen način opisao taj njihov put. Već sam dolazak u glavni grad Katmandu, život u tom, na čitavome svijetu sigurno jedinstvenom gradu, pripremanje ekspedicije, koja je trebala u relativno kratkom vremenu od 45 dana da pređe punih 600 kilometara, ne ceste, nego nogostupa, prelazeći kod toga tri puta gorske prevoje iznad 3.000 metara, da bi stigla nakon punih mjeseca dana u Namče Bazar, zadnje naselje ispod samoga masiva Mount Everesta, da bi se 14 dana kasnije spustila u Dardžiling, zadnji izdanak civilizacije indijskog Bengala, opisani su tako živo i tako zanimivo, da čitanje tih stranica predstavlja sasvim naročito zadovoljstvo i osobiti užitek.

Autor je plastično opisao ne samo ljepote krajeva, kroz koje se prolazili, nego i ljude, koje su tim putima i stazama sretali, način života, kojim ti ljudi žive, sasvim nevjerovatne životne uslove, pod kojima ti ljudi tavori. Autor si je dao mnogo truda, da čitaocu prikaže važnost lamaizma (tog najizvitoperenijeg oblika budizma), pa poneke kolizije starog lamaizma sa suvremenom medicinom dobivaju snagu sasvim naročite i jedinstvene dokumentarnosti. Kao oštar promatrač on na putu prema podnožju Mount Everesta u jednom malom seocetu, nastanjenom naravno domorodcima, pred jednom malom kućicom primjećuje djevojčicu (citirat ću ovdje doslovno njegov tekst):

»Maha nam deklica, stara kakšnih deset let in, o čudo, pšenično rumenih las in čisto evropskih potez. Z Alešem zlobno ugameva, da so pred desetini leti bili v Jersi Švicariji«.

No Zoran Jerin znao je na ponekim mjestima biti toliko pun lirike i snažnih estetskih emocija, da poneke alineje i dijelovi alineja daleko prevazilaze namjenu i svrhu njegove putopisne knjige. Spomenut ću samo jedno mjesto i jedan primjer. Autor opisuje ranu zoru 1. decembra 1962. g. u srcu istočnoga Nepala, daleko od bilo kakove, ma i najskromnije civilizacije, pa kaže promatrajući zvjezdano nebo:

»Veliki voz (tj. sazvježđe Velikoga Medvjeda. Opaska recenzenta) je doživljava karambol na nebu in stoji na glavi. Potem zvezde ugasajo, ko da bi ih utrinjal mežnar«.

Zoran Jerin je u svojoj knjizi toliko plastično opisao ne samo njihov put, nego i čitav dio Nepala, da će čitalac, ma i ne bio planinar, dobiti izvanredno iscrpnu predodžbu o tom dijelu Azije, o kome zapravo i nismo mogli imati nikakvih određenijih i cjelovitijih predodžaba i saznanja.

Doduše, autor je u svojoj knjizi neprestano podvlačio, kako njegov drug Aleš Kunaver snima svoj dokumentarni film. Pretpostavljam, da je taj film već i odavno gotov, no ne razumijem i ne mogu si objasniti, kako ga mi u Hrvatskoj još uvijek nismo imali prilike vidjeti, ma da je od njihova puta u Nepal prošlo već pune dvije godine.

Ova jedinstvena knjiga ima još jednu osobitu kvalitetu, a ta je, da je knjiga u bibliografskom pogledu izvanredno dobro opremljena, tiskana na prvorazrednom papiru i ukrašena sa nizom besprikladnih, dijelom crno bijelih, a dijelom i kolor fotografija.

Prof. dr Mihajlo Pražić

11. studenog 1964.

Glasovi su umirali jedan za drugim; zatim je šutnja prekrila sve, čak je i vjetar prestao. Mrak se lijepio za oči i obuzeo me jezivi osjećaj osamljenosti. Kao da je i vrijeme stalo. Ne, mora doći zora! Najradije bih kriknuo, ali kome? Duga, strašno duga bila je ta noć.

Rađao se dan. Najprije, kao da je jedna traka svjetlosti zalutala, razlila se tamom i nestala, onda je zacrvenjelo na istoku. Gledao sam kako sunčeva lopta izranja, a kada je i posljednja sjenka nestala, okrenuo sam se. Svuda po dolinama ležala je izmaglica ranog jutra. To je bio dah zemlje; prostirao se daleko sve do podnožja veličanstvenog oltara, koji se uzdizao k nebu. Bijel i nedostižan, bio je onakav kakvim sam ga zamišljao. Svečano je bilo sve, i zemlja i nebo i mi

Neizmjeran osjećaj radosti zapljusnuo me je poput nekog vala. Ljudi! Danas ih opet vidim, kako ih dugo nije bilo. Svuda su oko mene, miču se, zagrijavaju, jer zaista je hladno; gledaju u nebo i sunce koje se rodilo. Duboko ispod nas mora ih biti još mnogo više; stotine, tisuće, jedan cijeli grad.

— Milane, jesi li živ?

— Živ sam, samo je malo hladno.

— I meni je, ništa zato — danas će biti divan dan, pogledaj

Gledali smo u pravcu bijelog zasnježenog diva.

— Zadržat će se cijeli dan, što misliš?

— Sigurno! Ima ga najmanje 20 centimetara.

— Što misliš, koliko ima do vrha?

— Eh, da mi daju samo jedan dan; danas se sigurno vidi do mora.

— Gore je vjetar.

Pogledao sam prema vrhu. Zbilja! Na suncu su se ljeskali snježni barjaci, uvijali se poput zmije i nestajali u plavetnilu neba. A ovdje je tako tiho

Htio sam još nešto reći, ali me prekinula komanda. Pokret! Trenuci maštanja su nestali. Sivomaslinaste figure izranjale su jedna za drugom. Nije se čuo ni glas, samo je zveckanje opreme razbijalo tišinu. Noge su činile makinalne pokrete; kretali smo se u koloni jedan za drugim lagano se spuštajući u dolinu. Misao i osjećaji bili su zarobljeni.

Prolazili su dani. Crna reka je tekla i prijetila da poplavi. Ceste su slušale naše korake. Čak je i kamen na putu mijenjao svoj lik, da pokaže kako vrijeme teče, a mi smo bili uvijek isti: jednako smo izgledali, jednako smo mislili, jednako smo se nadali i jednako smo se prestali nadati — postali smo isto.

Zašto su oblaci tako nisko i ne daju da se vidi nebo?

KONAČNO JE OTVOREN VIDIKOVAC NA TV TORNJU NA SLJEMENU

U četvrtak 28. listopada konačno je otvoren za široku publiku vidikovac na TV tornju na Sljemenu. Tog istog dana puštena je u promet i nanovo izgrađena automobilska cesta na Medvednici od Tomislavova doma do odvojka za planinarski dom »Grafičar«. Vidikovac i cestu otvorio je potpredsjednik skupštine grada Zagreba i predsjednik Turističkog saveza Zagreba drug Ratko Karlović u prisustvu većeg broja uzvanika. Vidikovac predstavlja nesamo planinarsku već i značajnu turističku vrijednost grada Zagreba.

I. L.

ČOVJEČJA RIBICA U LICI

Ekipa Speleološkog Društva Hrvatske koju je vodio D. Puljević istraživala je područje južno od Male Kapele. U selu Stajnici kod Jezerana istražila je između ostalih i Markovu pećinu. Pećina je zapravo »estavela« i u jesenjim mjesecima izbacuje vodu i plavi Stajničko polje, dok u proljeće voda ponire nazad u pećinu. Prilikom istraživanja tvrdili su mještani, koji su se okupili oko pećine, da Markova pećina kod izbacivanja vode izbacuje i neke čudne »gliste sa nožicama«.

Nakon preciznijeg opisa, članovi ekipe su zaključili da se radi o čovječjoj ribici. Odmah su zamolili mještane, da prvom prilikom pošalju jedan primjerak u Zagreb. Iste jeseni je mještanim Slavko Šprajc, lugar, poslao jedan lijepi primjerak čovječje ribice, konzerviran po uputstvima koje mu je dala ekipa. Danas se taj primjerak nalazi u Zoološkom muzeju u Zagrebu.

D. P.

NASTAVA IZ ALPINISTIKE NA VŠFK U ZAGREBU

Na Visokoj školi za fizičku kulturu (VŠFK) u Zagrebu već se nekoliko godina u okviru ljetnog planinskog logora održava nastava iz alpinistike. Ovaj desetodnevni tečaj obavezan je za sve stu-

dente Škole i uvjet je koji treba apsolvirati do kraja četvrte godine. angažiranja nekoga od alpinista za ovu djelatnost. Odredili su mene i tako sam stupio u kontakt sa profesorom Živkom Radanom koji je rukovodio organizacijom i uvođenjem nastave na planinskom logoru, a u okviru kojega je bila obuhvaćena i nastava iz alpinistike. U početku me je dosta impresionirala brojka od 60 studenata-tečajaca na svakom logoru, ali smo ipak prikladnim rasporedom sati i podjelom studenata po grupama uspjeli održati predviđenu nastavu u cjelini obuhvativši sve studente.

Vijest o prvoj nastavi alpinizma na jednoj redovnoj školi brzo se je pročula među našim alpinistima. Živo su se zainteresirali za način kako se tečaj održava, za same studente, jer je to značilo proširiti krug alpinističke kulture i, možda, pridobiti nove, mlade ljude koji će se i sami aktivno baviti alpinizmom. Da bi našu planinarsku javnost informirao o sadašnjem položaju i perspektivama rada na izobrazbi studenata iz predmeta alpinizma, u kratkim crtama opisat ću nastavu na dosadašnjim logorima. Do sada su u okviru VŠFK održana četiri planinska logora: prvi od 3.—11. VII 1962. u dolini Male Belice kod Guče sela u Gorskotom kotaru, drugi od 3.—11. VIII iste godine i na istom mjestu, treći od 1.—11. VII 1963. kod Kupjaka u Gorskotom kotaru i četvrti logor od 5.—15. VIII 1964. također kod Kupjaka. Poslije svakog logora slijedio je četverodnevni planinarski marš po planinama Gorskotog kotara sa jednim obaveznim bivačkom na otvorenom.

Program iz alpinistike podijelio sam na:

A) Teoretski dio: 1. kratak historijski pregled alpinizma u svijetu i kod nas; 2. motivi i ciljevi alpinističke djelatnosti; 3. morfologija stijene i grebena, razlika između suhe i ledene stijene.

B) Teoretsko-praktični dio (samo za suhu stijenu): 1. navezivanje, čvorovi, njihove prednosti i nedostaci; 2. pojam naveza (dvojka, trojka, uloga, prvog, srednjeg i zadnjeg u navezu); 3. osnovi slobodnog penjanja (tri čvrste tačke, uporišta: hvatišta i nogostupi, čvrst i

kršiv oprimak); 4. osiguravanje; 5. penjanje u ploči (sa upotrebom klina kao

Rukovodstvo Škole smatralo je da ni jedan student nakon diplomskog ispita ne može imati kompletno znanje iz cjelokupne fizičke kulture ako nema bar osnovne pojmove i o alpinistici. Zato se početkom 1962. godine VŠFK obratila na PSH za savjet o načinu organiziranja alpinističkog tečaja, odnosno radi međuosiguranje), pukotini, kaminu, bridu, prevjesu; 6. osnovi tehnike užeta (vrste i upotreba užeta, jednostruko i dvostruko uže, zamke); 7. umjetno penjanje (vrste i upotreba klinova, sponke, stremeni); 8. spuštanje (otpenjavanje, spust s dvostrukim užetom); 9. penjački materijal i 10. stupnjevi teškoće.

Dakako da bi se ovako skromnom programu moglo štošta zamjeriti, ali on ipak obuhvaća maksimum onoga što se moglo dati u okviru sati koji su mi stavljeni na raspolaganje.

Studenti su bili podijeljeni u 4 grupe (od kojih i jedna ženska grupa) po 15 studenata. Svakoj je grupi bilo određeno svega 10 nastavnih sati.

Nastavu sam izvodio ovako: 1. i 2. sat održao sam za sve grupe zajedno (historijski pregled alpinizma, motivi i ciljevi). Tako mi je preostalo još za svaku grupu po 8 sati. Tih sam 8 sati podijelio na 4 nastavne jedinice u blok satu (dva sata zajedno) i na taj način prošao čitavo gradivo predviđeno programom angažirajući u praktičnom radu sve studente.

Posljednjeg dana logora vršena je provjera znanja (bez ocjenjivanja). Studenti su u velikoj većini zadovoljavali svojim odgovorima. U pitanjima iz teoretskog dijela nisam inzistirao na datumima i imenima (sa izuzetkom prvog uspona na Mont Blanc i osnutka HPD-a), već na shvaćanju bitnih elemenata alpinizma. Iz praktičnog dijela sam provjeravao povezivanje i sistem osiguravanja, kao i poznavanje tehničkog materijala.

Postavlja se na kraju pitanje: kakva je daljnja budućnost nastave alpinizma na VŠFK? Na to se još ništa ne može sa sigurnošću odgovoriti. Škola je napravila prvi značajan korak što je uopće uvela ovakav tečaj kao obavezu, pa bi datum 6. VII 1962. kada je održano prvo predavanje iz alpinizma na jednoj redovitoj školi u našoj zemlji, trebao obilježiti ne samo afirmaciju alpinizma na jednoj visokoj školi, već i uvod u jedan sistematskiji i dugoročniji rad. No za to treba i novih financijskih izdataka,

koje, izgleda, Škola za sada nije u mogućnosti da osigura. Da li ćemo jednoga dana imati kadrove sa fakultetskom spremom ovisit će o mnogim okolnostima, a najviše o osiguranju sredstava za redovnu nastavu alpinizma na VŠFK.

Stanislav Gilic

ŠVICARCI U ANDAMA

Švicarska ekspedicija iz Solothurna uspjela je, usprkos lošim vremenskim prilikama osvojiti vrh u Peru — Huascarán (6768 m) — u Andama. Voda ove ekspedicije bio je Adolf Reist, član Mount Everest ekspedicije iz 1956. godine, a članovi: Albert Fellinger, Paul Müller, Otto Zbinden i dr. Jürg Ammon. Vrijeme u takozvanoj »Cordillera Blanca« bilo je ove sezone izrazito loše, ali Švicarci su nastavili sa daljnjim usponima nastojeći osvojiti Alpamayo, koji imade 1000 m dugi ledeni greben. Da li su u tome uspjeli, vijesti još nisu stigle.

L. A.

OTVOREN JE NOVI PLANINARSKI DOM U TUKU U GORSKOM KOTARU

U mjestu Tuku u Gorskom kotaru, nedaleko Mrkoplja, bio je u nedjelju 30. svibnja o. g. otvoren novi planinarski dom materijalnim sredstvima Planinarskog saveza Hrvatske. Novi dom će biti stalno otvoren ljeti i zimi kao planinarsko i skijaško središte. Otvorenju je sudjelovalo nekoliko stotina planinara naročito iz Rijeke, Zagreba i Karlovca. Potpredsjednik PS Hrvatske Božidar Škerl pozdravio je sve prisutne delegate i planinare i proglasio novi dom otvorenim, a delegati nekoliko planinarskih društava predali su mu praktične darove za novi dom, kako je to već uobičajeno prigodom ovakvih svečanosti. Usponom na Maj vrh završila je ova lijepa svečanost.

I. L.

PLANINARI INDIJE NA KROVU SVIJETA

Mount Everest, najviši vrh svijeta (8.882 m) osvojila su četiri člana indijske himalajske ekspedicije, i to dvojica njih u petak 20. svibnja o. g., a dvojica tri dana poslije. Ova vijest, odaslana iz posljednjeg logora smještenog svega 300 metara ispod samog vrha, radosno je primljena u cijeloj Indiji. Pobjednicima su brzojavno čestitali predsjednik Rada

Krišnan i premijer Šastri. Na Mount Everestu zabodena je indijska zastava pokraj američke koja se nalazi tu od 1963. godine. Kasnije je stigla vijest, da su indijski penjači slijedećih dana još dva puta bili na vrhu, što je jedinstveni pothvat u povijesti osvajanja Mount Everesta.

I. L.

ALPINIST SA STODESET GODINA

Najstariji alpinist SSSR, Čoke Aslanović Zalihanov, nedavno je proslavio 110. rođendan. Tokom svog dugog života preko 200 puta je osvojio razne vrhove Kavkaza, pa tako i Elbrus. Kada mu je bilo 108 godina — 26. srpnja 1963. — aktivno je učestvovao na velikom natjecanju — sovjetskoj alpinijadi. Zalihanov ma 48 unuka i praunuka, a sva tri njegova sina bavili su se alpinizmom.

I. L.

NOVA TRANSVERZALA U SARAJEVSKOM KOTARU

Planinari Fojnice, Kiseljaka i Kreševa otvorili su novu planinarsku transversalu preko planina Bitovnje, Pogorelice Vranice. Transverzala ima osam kontrolnih tačaka i počinje u Kreševu (570 m) odakle se uspinje na Lopatu (1278 m) i dalje na Visočicu, Bitovnju, Pogorelicu, Zec-planinu, zatim kraj Prokoškog jezera na Vranicu sa svršetkom u Fojnici (620 m). Ovo je treća transversala na teritoriju kotara Sarajevo.

I. L.

IX MEMORIJAL JANKA MIŠIĆA

U nedjelju 27. srpnja o. g. održano je u Samoborskom gorju orijentaciono natjecanje IX memorijal Janka Mišića kojem je prisustvovalo deset planinarskih društava iz Zagreba i pokrajine. Na Na startu se prijavilo 34 skupina i to osam pionirskih, 12 omladinskih i 14 seniorskih u sastavu od po tri člana. Sunčano i veoma toplo vrijeme te velikom otkriveni tereni staze nisu pogodovali natjecateljima. Na cilj je stiglo ukupno 19 skupina, više od polovine, što se smatra lijepim uspjehom.

U kategoriji pionira prvu nagradu osvojila je skupina PD »Slav. Orahovica«, koju je vodio Mirko Pilaković, dok je drugo mjesto zauzela ženska skupina PD »Zagreb« pod vodstvom Ljerk Kolar. Ostale skupine se nisu plasirale.

Od omladinskih skupina prvo mjesto zauzela je skupina PD »Krndijak« iz Na-

šica, koju je predvodio Đuro Turković. Drugo mjesto osvojila je skupina PD »Zagreb« koju je vodio Nenad Švedek, a treće mjesto skupina PD »Jastrebarsko« s vođom Bađek Ivicom.

Kod seniora u jakoj konkurenciji prvo mjesto osvojila je skupina PD »Zagreb« pod vodstvom Zlatka Smerkea, drugo mjesto PD »Sljeme«, Zagreb, pod vodstvom ing. Gordana Skukana, dok su treće mjesto podijelile skupine PD »Japetić« pod vodstvom Miroslava Markovića i PD »Sljeme« pod vodstvom Franje Švarića.

Prelazni pehar PS Hrvatske, koji je od prošle godine držalo PD »Zagreb«, pripao je polovinom ponovo PD »Zagreb«, a polovinom PD »Krndijak« iz Našica, jer su oba društva postigla jednak rezultat u masovnosti.

Tehničku stranu natjecanja dobro je provelo PD »Japetić« iz Samobora, a pobjednicima je nagrade predao predstavnik PS Zagreba, kao pokrovitelj ovog natjecanja.

I. L.

GLAS ZA »NAŠE PLANINE« SA VRHA TREBEVIĆA

Posljednje nedjelje mjeseca maja ove godine tmurni i kišni oblaci nagoviještali su kišni dan. To je bio dovoljan razlog da većina planina iz grada na Miljacki pođe prema vrhu Trebevića. Tu pred planinarskim domom »Vaso Mištin-Crnica«, kao i obično, okupio se veći broj planinara. Ovog puta među njima su bili oni stariji i iskusniji. Pričalo se o zgodama i nezgodama za izleta, o planovima za predstojeće odmori i o slabosti propagandi, ili što bi se jezikom reklame reklo, populariziranju planinarstva. Ovu posljednju temu imali su priliku da brane novinari, saradnici i urednici posebne emisije Radio Sarajeva »Za ljubitelje prirode i putovanja« (koja se emitira svakog petka), bivši urednik časopisa »Staze«, koji je nažalost prestao izlaziti. foto-amateri i svi drugi koji su na škrtom suncu koristili njegove zrake.

Tom prilikom najviše riječi pohvale (izuzev na urednost izlaženja) upućeno je na račun »Naših planina«. Jedan od pretplatnika istakao je ovaj časopis za primjer, što su drugi prihvatili uz veliko odobravanje. Koliko je dato pohvale ovom časopisu najbolje svjedoči činjenica da je tu na licu mjesta prikupljeno desetak novih pretplatnika. Primjer, kako se uvijek i svagdje — kad

se hoće — može koristiti planinarskoj organizaciji i njenom glasilu.

U. Beširović

SLET MLADIH PLANINARA NA MEDVEDNICI

IX slet mladih planinara Hrvatskog zagorja održan je u subotu i nedjelju 19. i 20. lipnja o. g. na Medvednici kod planinarskog doma na Puntijarki. Vrijeme je odlično poslužilo da se postavljani program izvrši u cijelosti.

Na sletištu bilo je postavljeno tridesetak šatora u kojima su noćili pioniri i omladinci koji su u nedjelju aktivno sudjelovali kod orijentacionih natjecanja na stazi dugačkoj jedan sat hoda. Brzina hoda kojom je trebalo proći određenu, ali nepoznatu stazu bila je određena posebno za pionire, a posebno za omladince.

Za natjecanje prijavile su se 22 skupine od po tri člana i to: devet omladinskih i 13 pionirskih, koje su predstavljale devet planinarskih društava. Najbrojnije nastupilo je PD »Ravna gora« iz Varaždina i to s aktivom škole »Božena Placერიანო«, a pod vodstvom nastavnice i planinarke Vlatke Horvat, čiji su pioniri osvojili prvu i drugu nagradu u kategoriji pionira.

Na Puntijarki se tog dana našlo više od pet stotina planinara koji su srdačno pozdravili mlade pobjednike pionire, naročito ponosne pobjedom izvojevanom u jakoj konkurenciji.

I. L.

PETNAESTGODIŠNJICA

PD »SLJEME«

U svibnju 1950. godine osnovano je planinarsko društvo ptt radnika »Sljeme« u Zagrebu. Ove godine svečano je proslavljena petnaestgodišnjica njegova rada. Rad PD »Sljemeni« nije se tokom proteklih godina ograničio samo na Zagreb. Širenje ideje planinarstva među ptt radnicima uzelo je širi zamah, te su osnovani ogranci u Varaždinu, Križevcima, Bjelovaru, Daruvaru i Vugrovcu. Raniji ogranak u Rijeci prerastao je u samostalno društvo »Učka«. Čitav protekli rad obilježen je uskom suradnjom sa planinarskim ptt društvima u Beogradu, Ljubljani, Skopju, Sarajevu i Tuzli. Atmosfera srdačnosti davala je osnovni ton svakom susretu na zajedničkim manifestacijama — sletovima i partizanskim marševima.

PD »Sljeme« u toku petnaestgodišnjeg rada održalo je 675 članskih sastanaka sa 37.125 učesnika. Raznih planinarskih izleta bilo je 2.355 sa 25.315 učesnika, u toku kojih su planinari proveli 981 dan u prirodi i prešli ukupno 73.629 km. Organizirano je 86 skijaških izleta i tečaja sa 688 učesnika. Društvo je organiziralo 4 sleta planinara ptt Jugoslavije i Hrvatske, a sudjelovalo je na 331 sletu, koji su organizirala ostala društva. 120 članova društva učestvovalo je na 12 partizanskih marševa planinara ptt Jugoslavije. 724 člana sudjelovala su na 54 orijentaciona takmičenja. Organizirano je 150 radnih akcija sa 1290 učesnika, koji su dali 150.000 dobrovoljnih radnih sati. Održano je 11 logorovanja sa 110 članova. Članovi društva markirali su planinarske puteve u dužini od 550 km na području istočne Medvednice i Gorskog kotara.

PD »Sljeme« uspješno upravlja domom nad Vugrovcem, koji je postao rekreacioni objekt ptt radnika Zagreba i ostalih građana. Uz svestranu pomoć PTT poduzeća Zagreb, dom je renoviran, te je izvršeno uređenje slobodnih površina u okolini doma.

Jedna od značajnih akcija ovog društva bilo je uređenje planinarskog puta Medvednicom, u suradnji sa PD »Runolistom« iz Zagreba. Velik broj osvojenih znački s ovog puta najbolje govori o njegovoj popularnosti među planinarima.

U čast petnaestgodišnjice PD »Sljeme« je organiziralo izložbu planinarske fotografije i dječjih crteža na temu »Kako doživljam planinu«. Ekspoziti su bili izloženi u prostorijama glavne pošte u Zagrebu u vremenu od 28. V do 28. VI o. g.

Svečana proslava petnaestgodišnjice održana je 10. svibnja u domu nad Vugrovcem, uz prisustvo od oko 500 planinara i ptt radnika. U izvođenju programa sudjelovali su učenici osnovne škole Vugrovec i RKUD »Vilim Galjer« iz Zagreba. U okviru proslave organizirano je orijentaciono takmičenje, u kojem su sudjelovali brojni natjecatelji.

U toku priprema za proslavu, PD »Sljeme« izdalo je Sletski list br. 6 »Planinarski susret«, kao nastavak sličnih, ranije izdanih Sletskih listova. Ovi listovi dobro su primljeni kod ptt planinara. Oni doprinose međusobnom informiranju o aktualnim pitanjima planinarstva u ptt struci te boljoj koordinaciji planinarskih akcija.

Z. G.

XIII SLET PLANINARA POŠTARA JUGOSLAVIJE

U vremenu od 3—5. VII održan je XIII Slet planinara poštara Jugoslavije. Slet je organiziralo PD PTT »Beograd« na planini Tari. Sletu su prisustvovali predstavnici svih ptt planinarskih društava iz zemlje. Za učesnike je bilo priredeno nekoliko izleta na obližnje vrhove i planinarske objekte. Održano je takmičenje u gađanju zračnom puškom i brzom hodanju, te već tradicionalno orijentaciono takmičenje. Prvo mjesto osvojila je ekipa sastavljena od članova ptt planinara iz Beograda. Drugo, treće, četvrto i peto mjesto pripalo je ekipama PD »Sljemena« iz Zagreba.

Drugog dana Sleta održan je zajednički sastanak delegata svih pet planinarskih društava. Između ostalog, na ovom sastanku je zaključeno da se organizacija idućeg sleta 1966. g. povjeri PD PTT »Skopje«. Budući domaćini rado su prihvatili ovu ponudu, tim više što je isto društvo vršilo pripreme 1963. g. za Slet, međutim katastrofalni potres u Skopju onemogućio je ostvarenje njihovih želja.

Bogat program Sleta na Tari kvalitetno je porastao prikazivanjem veoma uspjelih kolor-dijapozitiva uz komentar snimljen na magnetofonskoj vrpici sa prošlogodišnjeg Sleta na Komni, što ga je organiziralo PD PTT iz Ljubljane. Ova planinarska manifestacija ptt radnika iz čitave zemlje pridonijela je daljnjem zbliženju ptt radnika planinara i boljoj koordinaciji u izvođenju planinarskih akcija.

Z. G.

POGINUO FRANCUSKI ALPINISTA LIONEL TERRAY

23. rujna objavljena je u štampi, na radiju i na televiziji žalosna vijest: najbolji aktivni francuski alpinist i jedan od najslavnijih osvajača visokih snježnih i ledenih grebena 44-godišnji Lionel Terray izgubio je život u planinama koje je toliko volio. Bio je poznat svjetskoj javnosti po svojim podvizima izvedenim na najtežim usponima u svjetskim razmjerima.

Rođen je u Grenoblu u liječničkoj porodici; odmalena je zavolio planine koje je gledao iz svoje kuće. Rano se posvetio sportovima koji su ga vodili po opasnim putovima bijelih pejzaža. Bio je instruktor vojničke škole »Ecole de Haute Montagne« u Chamonixu,

zajedno sa Gastonom Rebuffatom. Kasnije je Terray postao nastavnik u »Ecole Nationale de Ski et d'Alpinisme« i usavršio se kao profesionalni vodič.

Za Terraya kažu da je bio ne samo izvrstan skijaš već i najstrastveniji francuski alpinista — a sada je postao žrtva te svoje strasti. Po fizičkoj konstituciji više nježan, šutljiv i strpljiv zajedno sa Louisom Lachenalom, najboljim svojim prijateljem, koji je bio po svemu suprotan, bili su najpoznatiji penjački par do smrti Lachenala. Dok je Terray radio u vojsci malo mu je vremena ostalo za individualni alpinizam i tek kad je postao profesionalni vodič izvršio je značajne uspone. Strogo je dijelio zanat od individualne sfere. Kao slobodni alpinist penjao se prvo sa Rebuffatom, a zatim sa Lachenalom kao i sa Švicarcima Girardom i Dittertom. Godine 1947. izveo je zajedno sa Lachenalom prvo ponavljanje Eigerove sjeverne stijene. Time su Francuzi razbili »mit« što su ga Nijemci stvorili oko Eigera. Iako je izvršio malo prvenstvenih uspona, njegova je slava kao penjača rasla iz godine u godinu. Terray je postao idol francuske omladine nakon što se proćulo kako je sa Rebuffatom uz natčovječne napore spasio sa vrha Annapurne iznemogle drugove Maurica Herzoga i Louisa Lachenala. Bilo je to 1950. godine kada je francuska ekspedicija pod vodstvom Herzoga, sadašnjeg francuskog ministra za sport i omladinu, osvojila prvi osamtisućnjak u Himalajama. Kao alpinist uvijek je u srcu ostao amater; odlazio je u planine jer je tražio doživljaj i avanturu, želio je osjetiti intenzitet života, što se najjače osjeća kad se cijeli život koncentrira u vršcima prstiju. Nikada si nije postavio pitanje: kakva je svrha alpinizma? Penjao se iz unutrašnje potrebe i izato je u svojoj knjizi alpiniste nazvao »osvajaćima beskorisnoga«. Iako nema prvenstvenih uspona u Alpama, prvi je stajao na vrhu Makalu (8481 m, 1955. godine), osvojio je četiri sedamtisućnjaka u Himalajama te izveo nekoliko prvenstvenih uspona u Andama (Chacraraja, Taulliraja) i na Aljasci.

Zbog svih tih uspjeha i njegove neustrašivosti zvali su ga »medvjedom Chamonixa«. Pao je zajedno s 26-godišnjim alpinistom Martinettijem s vrha Gerbier u masivu francuskih Vercorsa. S platoa na 1600 m visine trebalo je da se popnu na vrh uz strmu istočnu

stijenu visoku oko 500 metara. Nedo-
stajalo im je još samo stotiniak metara.
Ono što je dosad uspjelo prošle godine
samo jednoj švicarskoj ekipi od četiri
člana, nije uspjelo Lionelu Terrayu i
njegovom partneru. Pali su navezani i
razmrskali se. Njihovi posmrtni ostaci
pronađeni su tek 22. rujna, premda je
do nesreće došlo vjerojatno u nedjelju
19. rujna.

Kako se to moglo dogoditi? Zar
pobiednik »krova svijeta« da nastrada
na jednom banalnom treningu koji čak
nije smatrao potrebnim da unaprijed
ikome saopći? Postoje dvije hipoteze o
stradanju Lionela Terraya. Obie se
baziraju na činjenici da je u posljednje
vrijeme u mjesecu rujnu dosta kišilo
pa je stijena Gerbiera bila vlažna i
raskvašena. Jedna hipoteza glasi: odro-
nio se kamen isao na alpiniste. Druga:
nije izdržao jedan od 600 zabijenih
klinova koji su bili potrebni za taj
vertikalni uspon; vlažni se kamen rasuo
a klin je isao. Kao sigurno odbacuje
se pretpostavka da je neko od penjača
učinio grešku. Zna se da je Terray
uzimao za partnere uvijek provjerene
alpiniste u koje se mogao pouzdati.

Pokojni Terray bio je poznat ne samo
kao alpinista već i kao pisac knjiga u
kojima je opisivao svoju alpinističku
djelatnost. Osim toga je snimao, pa
dobar dio alpinističke kinoteke zahva-
ljuje svoje postojanje velikome alpi-
nisti kojeg više nema. Njegov negdaš-
nji drug u alpinističkim pothvatima,
Maurice Herzog, izjavio je: »Lionel je
bio heroj iz legende«. Prije nekoliko
godina Herzog je Terrayu predao orden
legije časti, kojim ga je francuska vlada
odlikovala za njegove sportske uspjehe.

B. C.

NOVI ZAKON O ZAŠTITI PRIRODE U SR HRVATSKOJ

Sabor SR Hrvatske donio je 22. srpnja
ove godine ukaz o proglašenju Zakona
o zaštiti prirode, kojim je stavljen van
snage stari Zakon o zaštiti prirode iz
1960. godine i Uredba o upravljanju
nacionalnim parkovima iz 1954. godine.
Novim zakonom je Zavod za zaštitu
prirode u Zagrebu dobio status Republič-
kog zavoda za zaštitu prirode. Član 46.
novog zakona predviđa i osnivanje
Savjeta za zaštitu prirode Hrvatske, u
koji ima Planinarski savez Hrvatske
imenovati jednoga predstavnika. Sreds-

tva za rad Savjeta osiguravaju se u
budžetu Republike. Novi zakon predviđa
nešto drugačiju klasifikaciju zaštićenih
objekata prirode nego stari zakon, pa
ćemo je ovdje ukratko iznijeti. Posebno
zaštićeni objekti prirode jesu:

1. opći prirodni rezervati, koji se
dijele na: a) stroge prirodne rezervate;
b) upravljane prirodne rezervate i c)
nacionalne parkove;
2. pojedine biljne i životinjske vrste
i njihove zajednice;
3. spomenici prirode;
4. rezervati prirodnih predjela i
5. memorijalni spomenici prirode.

Među rezervate prirodnih predjela
spadaju krajolici, parkšume, vidikovci
i karakteristični prirodni ambijenti,
koji se ističu ljepotom i panoramskim
izgledom. Tu je zabranjeno poduzimati
radnje koje narušavaju prirodni izgled
i ljepotu takvog predjela (kao što je npr.
sječa šume na Medvednici).

U svrhu zaštite objekata navedenih u
tački 2. mogu se na određenim
područjima osnovati »specijalni rezerva-
ti«. Opći prirodni rezervati proglašuju
se zakonom. Zaštitu pojedinih biljnih
i životinjskih vrsta proglašuje Savjet
za zaštitu prirode Hrvatske. Specijalne
rezervate, rezervate prirodnih predjela
i memorijalne prirodne spomenike
proglašuje općinska skupština, ali ih
može proglasiti i Izvršno vijeće Sabora
na prijedlog Republičkog zavoda za
zaštitu prirode.

Član 48. Zakona predviđa da općinska
skupština može u svrhu zaštite prirode
osnovati savjete, odbore, komisije ili
druga tijela sastavljena od građana, a
može u tu svrhu imenovati i povjere-
nike za zaštitu prirode. Ona može
vršenje određenih poslova zaštite prirode
povjeriti i udruženjima građana koja
imaju zadatak brigu o zaštiti prirode.

Risnjak, Paklenica, Mljet i Plitvička
jezera i dalje ostaju nacionalni parkovi,
a članom 53. naglašava se da su poslovi
zaštite prirode na tim područjima od
posebnog društvenog interesa. Novi
Zakon je svakako korak dalje i svi
planinari će ga vrlo rado poduprijeti.
Međutim, ukoliko primjena novog Za-
kona neće biti efikasnija nego prijašnjeg,
i on će ostati često puta samo mrtvo
slovo na papiru. Sjetimo se samo Vele-
bita, Mljeta i Medvednice!

Dr Ž. P.

Novi dom na Učki

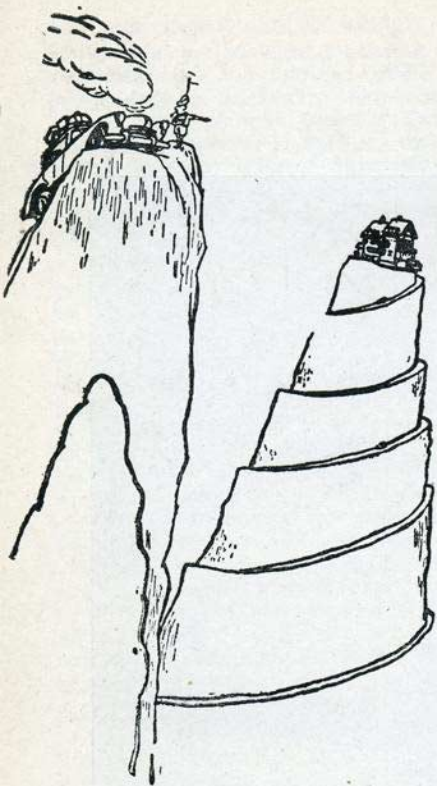
U okviru proslave 20-godišnjice oslobođenja otvoren je 12. rujna 1965. godine novi planinarski dom na Poklonu na Učki na visini od 925 m. Dom su izgradili dobrovoljnim radom članovi planinarskog društva »Opatija« uz pomoć SOFK općine Opatija i privrednih organizacija.

Dom ima dvije sobe sa ukupno 16 kreveta, lijepu blagovaonicu i modernu kuhinju. Dom nije stalno otvoren. Ključ se nalazi kod Planinarskog društva u Opatiji.

Najbolji pristup do doma je iz Opatije i Lovrana, a pored doma vodi i automobilska cesta.

Otvorenju doma prisustvovao je veliki broj planinara i građana iz Rijeke, Opatije i ostalih okolnih mjesta.

Čestitamo planinarima Opatije na ovom lijepom uspjehu.

Na pogrešnom vrhu

Za svaku sigurnost

Humor na temu: PLANINARI ZA VOLANOM

Serpentine

Prelaz za pješake

